

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA

KATEDRA ROZVOJOVÝCH STUDIÍ

Dopady pytláctví na vybrané druhy ohrožených zvířat v Africe

Diplomová práce

Autor: Bc. Ivana Kušnierová

Vedoucí práce: Ing. Mgr. Jaromír Harmáček, Ph.D.

Olomouc 2015

Čestně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala sama a za použití zdrojů, které jsou uvedeny v seznamu literatury.

V Olomouci dne 20.3.2015

.....

podpis

Chtěla bych tímto upřímně poděkovat vedoucímu práce Ing. Mgr. Jaromíru Harmáčkovi, PhD. za ochotu, vstřícnost, cenné rady, připomínky a čas věnovaný mé diplomové práci.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Ivana KUŠNIEROVÁ**
Osobní číslo: **R130096**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová studia**
Název tématu: **Dopady pytláctví na vybrané druhy ohrožených zvířat v Africe**
Zadávací katedra: **Katedra rozvojových studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je analyzovat vliv pytláctví na vybrané ohrožené druhy zvířat v Africe. V úvodní části se práce zaměří na zkoumání příčin, které vedou k pytláctví. Dále se práce bude zabývat vybranými druhy zvířat, které jsou pytláctvím nejvíce ohroženy, a díky tomu jim hrozí vyhynutí. Na závěr budou komparovány vybrané projekty, které se zaměřují na ochranu ohrožených druhů zvířat v souvislosti s pytláctvím.

Rozsah grafických prací: dle potřeby
Rozsah pracovní zprávy: 20 - 25 tisíc slov
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

HAYWARD, M. 2009. Bushmeat hunting in Dwesa and Cwebe Nature Reserves, Eastern Cape, South Africa. South African Journal of Wildlife Research. 39.
KABUKURU, W. 2013. Poaching: the hidden menace to African economies. African Business. July 2013.
LAURANCE, W. et al. 2006. Impacts of Roads and Hunting on Central African Rainforest Mammals. Conservation Biology. Volume 20. Issue 4.
MAISELS, F. et al. 2013. Devastating Decline of Forest Elephants in Central Africa. Plos One. Volume 8. Issue 3.
SHARIFE, K. 2013. Is it time to legalise rhino horn trade? African Business. January 2013.

Vedoucí diplomové práce: Ing. Mgr. Jaromír Harmáček, Ph.D.
Katedra rozvojových studií

Datum zadání diplomové práce: 22. ledna 2014
Termín odevzdání diplomové práce: 16. dubna 2015

ABSTRAKT

Hlavním cílem této práce je analyzovat vliv pytláctví na vybrané ohrožené druhy zvířat na africkém kontinentu. Nadměrný a především ilegální lov zvířat je obrovským problémem zejména pro druhy zvířat, které již nyní stojí na pokraji vyhynutí, neboť jejich neomezený a vládami neregulovaný lov by mohl v blízké době vést k jejich vyhynutí.

Tato práce se zabývá čtyřmi výzkumnými otázkami, na které je následně v průběhu práce odpovězeno. V první kapitole byla položena výzkumná otázka: kdo jsou to vlastně pytláci a jaké jsou hlavní příčiny pytláctví? V závěru této kapitoly jsem došla ke zjištění, že lze definovat 3 skupiny pytláků, které mají rozdílné důvody pro lov volně žijících zvířat. V druhé kapitole jsem se snažila najít odpověď na druhou výzkumnou otázku: které druhy zvířat jsou pytláctvím nejvíce ohroženy? V dnešní době jsou pytláctvím nejvíce ohrožena zejména ta zvířata, které jsou pro pytláky cenná kvůli jejich tělům nebo částem jejich těl, dále kvůli masu nebo cennosti pro trofejní lovce. Třetí kapitola této práce se snaží najít odpověď na třetí výzkumnou otázku: jaké jsou postoje a role vlád v boji proti pytláctví? Téměř všechny státy na světě oficiálně vystupují proti pytláctví jako proti ilegální činnosti. Konkrétnější postoje vybraných zemí jsou blíže popsány ve třetí kapitole. V poslední kapitole bude zodpovězena odpověď na čtvrtou výzkumnou otázku: jaká strategie s cílem eliminovat pytláctví je nejvíce efektivní a je vůbec možné pytláctví vymýtit? Dle zjištění jsou nejvíce efektivní projekty zaměřené na konkrétní regiony a podporu činnosti protipytláckých hlídek. Neefektivní je naopak zřizování národních parků za účelem ochrany zvířat.

KLÍČOVÁ SLOVA

Afrika, pytláctví, zvířata, slonovina, slon, nosorožec, trofejní lov

ABSTRACT

The main objective of this work is to analyze the impacts of poaching on selected endangered animal species in Africa. Excessive and mostly illegal hunting of animals is a huge problem especially for the species that are already on the brink of extinction. The unrestricted and unregulated hunting could soon lead to their extinction.

This work deals with the four research questions that are answered continuously. The first chapter seeks to answer the first research question: who are the poachers and what are the main causes of poaching? At the end of this chapter I came to the conclusion that you can define three groups of poachers which have different reasons for hunting wild animals. In the second chapter I tried to find the answer to the second research question: which species are the most vulnerable to poaching? Nowadays the most threatened are those animals that are valuable for poachers because of their bodies or parts of their bodies, as well as for the meat or the valuables for trophy hunters. The third chapter of this work tries to answer the third research question: what are the attitudes and the role of governments in the fight against poaching? Almost all countries in the world officially consider poaching as the illegal activity. More specific attitudes of selected countries are described in more detail in the third chapter. In the last chapter will be answered the fourth question: what strategy to eliminate poaching is the most effective and it is even possible to eradicate poaching? According to the findings the most effective are the projects that are focused on specific regions and support of the activities of anti-poaching patrols. Inefficient is the establishment of national parks in order to protect animals.

KEYWORDS

Africa, poaching, animals, ivory, elephant, rhino, trophy hunting

OBSAH

Úvod	10
Metodologie a cíle práce	11
1. Příčiny pytláctví	13
1.1 Lov pro rohovinu a slonovinu.....	15
1.2 Lov pro potřeby místních lidí	18
1.3 Trofejní lov	22
2. Vybrané druhy zvířat nejvíce ohrožené pytláctvím.....	30
2.1 Nosorožec tuponosý, nosorožec dvourohý	32
2.2 Slon africký.....	35
2.3 Lev africký.....	38
2.4 Gorila nížinná, gorila horská	41
3. Postoje a role vlád v rozvojových a rozvinutých zemích	47
3.1 Mezinárodní legislativa.....	47
3.1.1 CITES.....	47
3.1.2 IUCN	51
3.1.3 WWF.....	54
3.2 Postoje vlád v rozvojových zemích	57
3.3 Postoje vlád v rozvinutých zemích	63
4. Snahy o řešení problematiky pytláctví	68
4.1 Soukromé rezervace.....	68
4.2 Národní parky	71
4.3 Protipytlácké projekty.....	73
Závěr	77
Seznam použitých zdrojů.....	79

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Tab. 1	Vzorové ceny zájezdů za účelem trofejního lovu	24
Tab. 2	Nářízení upravující trofejní lov lvů ve vybraných afrických státech	26
Tab. 3	Klasifikace vybraných druhů zvířat žijících v Africe dle IUCN	30
Tab. 4	Kategorie <i>Červeného listu ohrožených druhů</i>	53
Tab. 5	Podíl příjmů z turismu na HDP vybraných zemí.....	62

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

CITES	Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin <i>Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora</i>
ČIŽP	Česká inspekce životního prostředí <i>Czech Environmental Inspection</i>
IAPF	Mezinárodní protipytlačký fond <i>International Anti-poaching Foundation</i>
IUCN	Mezinárodní svaz ochrany přírody <i>International Union for Conservation of Nature</i>
KWS	Keňská společnost na ochranu přírody <i>Kenya Wildlife Service</i>
WWF	Světový fond na ochranu přírody <i>World Wide Fund for Nature</i>

ÚVOD

Lov zvířat patří mezi základní způsob zisku potravy pro člověka již od počátku jeho existence. Nejinak tomu bylo a je také v Africe, kde zvířata slouží nejen jako zdroj obživy pro místní lidi, ale také jako možný zdroj příjmů. Ilegálnímu lovu zvířat se tak věnují nejenom profesionální lovci vyzbrojení těmi nejmodernějšími zbraněmi, ale také místní obyvatelé, kteří si to mnohdy ani neuvědomují, jelikož pro ně zvířata znamenají běžný zdroj potravy.

Téma diplomové práce jsem si vybrala ze dvou důvodů. První z nich je ten, že dle mého názoru není v oblasti rozvojové problematiky věnován ochraně (nejenom) ohrožených druhů zvířat dostatečný prostor. Pozornost je většinou soustředěna v první řadě na lidský rozvoj. Přitom si myslím, že zvířata jsou nedílnou součástí přírody, která nás ze všech stran obklopuje. Jejich význam je pro člověka v dnešní době opomíjen a přehlížen a lidé se zaslepeně starají pouze o svou vlastní budoucnost a kariéru. Přitom téměř všechna zvířata, kterým hrozí vyhynutí nebo která již vyhnula, má na svědomí právě člověk, který zabírá jejich přirozená a původní stanoviště, neomezeně je loví a zabíjí. Navíc vyhynutí i jen jediného druhu zvířete může znamenat výrazný zásah do rovnováhy ekosystému. Změna ekosystému pak může mít i výrazné dopady na člověka.

Druhým důvodem, proč jsem si toto téma vybrala, je jeho aktuálnost. Pytláctví v Africe v současné době dosahuje obrovských rozměrů. Klíčovým faktorem, který v dnešní době pytláctví napomáhá, je neustále rostoucí asijská poptávka po částech zvířecích těl. Rostoucí střední třída obyvatelstva v Číně a Vietnamu je v současné době hlavním konzumentem drcených sloních klů a nosorožčích rohů. O aktuálnosti tématu svědčí také označení „*African Poaching Crisis*“, které se v souvislosti s vysokou mírou pytláctví v Africe používá. (Argall, 2014)

METODOLOGIE A CÍLE PRÁCE

V této práci byla použita rešerše zdrojů a následné vyhodnocení a výběr dat, vhodných pro tuto práci. Většina dat pochází z elektronických zdrojů, které jsou mnohem aktuálnější a v dnešní době lépe dostupnější než zdroje v tištěné podobě.

Cílem této práce je vyhodnocení dopadů pytláctví na nejvíce ohrožené druhy zvířat v Africe. Problematika pytláctví se týká především druhů, které jsou již nyní na pokraji vyhynutí, a jejichž rohy, kůže, maso aj. mají pro různé lidi různý význam. Téma pytláctví je dle mého názoru v současné době velice aktuální, protože populace ohrožených druhů zvířat se stále snižují především kvůli stále rychleji rostoucí poptávce zejména asijských zájemců po údajně léčivých produktech ze zvířat, dále kvůli čím dál více rostoucí oblíbenosti trofejního lovu a také kvůli rostoucí poptávce po mase divokých zvířat.

V této práci se budu snažit zodpovědět následující výzkumné otázky:

- 1) Kdo jsou to vlastně pytláci? Jaké jsou hlavní příčiny pytláctví?
- 2) Které druhy zvířat jsou pytláctvím nejvíce ohroženy?
- 3) Jaké jsou postoje a role vlád v boji proti pytláctví?
- 4) Jaká strategie s cílem eliminovat pytláctví je nejvíce efektivní? Je vůbec možné pytláctví vymýtit?

Úvodní část práce se bude zabývat nejčastějšími příčinami pytláctví a také důvody, které k pytláctví vedou. Ve druhé kapitole budou blíže představeny vybrané druhy ohrožených zvířat, které jsou pytláctvím nejvíce zasaženy. Jedná se především o část zvířat z tzv. Velké pětky¹. Tato zvířata patří mezi nejatraktivnější pro tzv. bílé lovce² a již nyní jsou na pokraji vyhynutí. Třetí kapitola se blíže zaměří na postoje a role vlád jak v rozvojových zemích, tak v rozvinutých zemích. Dále zde budou zmíněny role IUCN³, WWF⁴ a nejvýznamnější mezinárodní legislativy upravující

¹ Jako tzv. Velká pětka jsou označována zvířata, která jsou nejoblíbenějším cílem trofejních lovců (buvol africký, lev africký, levhart skvrnitý, slon africký a nosorožec dvourohý).

² Bílymi lovci jsou označováni lidé z rozvinutých zemí, kteří se zabývají trofejním lovem.

³ Mezinárodní svaz ochrany přírody (angl. *International Union for Conservation of Nature*).

⁴ Světový fond na ochranu přírody (angl. *World Wide Fund for Nature, dříve World Wildlife Fund*).

obchod se zvířaty CITES⁵, jejímž cílem je zamezení nelegálnímu obchodu s ohroženými zvířaty, případně s částmi jejich těl. Čtvrtá a zároveň poslední kapitola se bude věnovat možným řešením problematiky pytláctví. Bude se zabývat popsáním a porovnáním role soukromých rezervací a národních parků a jejich vlivem na možné snižování míry pytláctví. Na závěr budou představeny aktivity a iniciativy neziskových organizací a jednotlivců v boji proti pytláctví a na podporu ochrany zvířat.

⁵ Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (angl. *Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*).

1. Příčiny pytláctví

Pytláctví, neboli ilegální lov zvířat pro různé účely, je jednou z hlavních příčin prudce se snižujících počtů populací divokých zvířat nejenom v Africe, ale i po celém světě. Mezi oblastí s nejvyššími mírami pytláctví patří především ekosystémy bohaté na vzácné a ohrožené druhy zvířat, které mají vysokou hodnotu na ilegálním černém trhu. Jedná se konkrétně o Amazonský prales, Konžský deštný les, africké stepy a savany, a indonéské pralesy. Míra pytláctví ve všech těchto oblastech v posledních letech poměrně prudce vzrostla. Na hlavní příčiny nárůstu pytláctví zejména v Africe se zaměřím dále v této kapitole.

Pytláctví není záležitostí pouze jednoho určitého typu lidí, ale věnují se mu poměrně odlišné skupiny lidí. V prvním případě se jedná o domorodé obyvatele, pro něž je hlavním podnětem obživa, kterou pro ně zabitá divoká zvířata představují, a také finanční odměna, kterou obdrží na černém trhu nebo od překupníků za prodej živých či zabitých zvířat, částí jejich těl nebo jejich masa. Tato činnost, označovaná jako tzv. *bushmeat hunting*, podle IUCN ohrožuje až třicetčtyři ze sto čtyřiceti čtyř všech suchozemských druhů zvířat žijících v Africe (IUCN, 2014). Kromě obživy a finanční odměny je dalším důvodem těchto lidí pro lov ochrana vlastního majetku před útoky divokých zvířat nebo dokonce i rituální zabíjení zvířat místními kmeny. Tito lidé loví často pomocí jednoduchých nástrojů, jako jsou drátěné pasti, oka, luky, nebo jednoduché střelné zbraně. Právě díky primitivním zbraním ulovená zvířata velice trpí, protože například šípy z luku se lovci málokdy napoprvé trefí do životně důležitých míst na těle zvířete, a zvířete je ostřelováno tak dlouho, dokud se lovci nepodaří trefit jej do „správného“ místa.

Druhou skupinou jsou moderně vybavené organizované skupiny pytláků, disponující modernějším vybavením než domorodí pytláci. Hlavní motivací pro tyto organizované skupiny je stejně jako u domorodých pytláků finanční odměna. Cílem těchto organizovaných skupin jsou především vzácné části zvířat, které jsou na černém trhu vysoce finančně ohodnocené. Jedná se zejména o nosorožčí rohy, sloní kly, gorilí tlapy, kůži apod. Sami pytláci jsou navíc často lovci, překupníky a pašeráky v jedné osobě a na mezinárodním ilegálním černém trhu si mohou prodejem produktů ze zvířat vydělat poměrně mnoho peněz. Například

v roce 2014 se cena jednoho kilogramu drceného nosorožčího rohu pohybovala kolem 100 000 USD (Johnson, 2014). V porovnání s rokem 1975, kdy se cena za jeden kilogram rohoviny pohybovala kolem 35 USD, došlo k opravdu prudkému nárůstu (ČIŽP, 2014). Vzhledem k tomu, že jeden roh dospělého nosorožce může vážit až 60 kg, tak se výnosy za prodej rohu na černém trhu mohou pohybovat v opravdu neuvěřitelných částkách (Sharife, 2013).

Organizované skupiny pytláků vlastní moderní pistole, samopaly, terénní auta, vysílačky, GPS zařízení, techniku pro noční vidění, uspávací pušky apod. Ne vždy tyto skupiny pytláků zvířata usmrtí, ale díky uspávacím prostředkům v mnoha případech zvířata pouze uspí, motorovými pilami například nosorožcům odřezou rohy, popř. slonům kly a nechají zvířata napospas osudu. Zvíře ale většinou z důvodu neodborného použití uspávacích prostředků a nešetrného odřezání rohů nebo klů vykrevácí nebo do několika hodin následkem vážného poranění dlouho a v bolestech umírá.

Kromě těchto dvou skupin pytláků se v rámci této práce zaměřím dále na trofejní lovce, které nelze označit přímo za pytláky, jelikož jejich lov je legální a vládami tolerovaný, ale svou činností výrazně přispívají ke snižování populací určitých druhů zvířat, a proto bude tomuto tématu věnována celá jedna podkapitola. Za trofejní lovce lze označit morálně pokleslé lidi z vyspělých zemí, pro které je lov zvířat potěšením a zábavou. Tato „zábava“ se v posledních letech těší čím dál větší oblibě. Ulovená zvířata si lovci vyfotografují, aby se svým úlovkem mohli pochlubit přátelům, poté si zaplatí za převezení zvířete do své vlasti, zde nechají zvíře vypreparovat a následně jej přidají do své sbírky. Skutečné důvody činů těchto lidí zůstávají pro ostatní nepochopitelné. Zda je za jejich potřebou zabíjet nevinná zvířata jejich nenávist vůči zvířatům, nebo jen touha potěšit své ego a dokázat si nadřazenost člověka se zbraní nad bezbrannými nevinnými zvířaty, nebo snad potřeba zabíjet nevinné, vědí zřejmě jen oni sami. Vzhledem k tomu, že jsou výlety do afrických rezervací, sloužících k trofejnímu lovu, velice finančně nákladné, jedná se především o majetnější lidi z vyšších sociálních vrstev, kteří si podobné výlety mohou dovolit (WILD AFRICA, 2011).

1.1 Lov pro rohovinu a slonovinu

Rohovina a slonovina. Právě tyto dvě komodity jsou pro pytláky to nejcennější, co mohou získat z nosorožců a slonů, a následně na ilegálním černém trhu prodat za obrovské finanční odměny. Přitom se jedná pouze o absolutně obyčejné a vědecky prokazatelně bezvýznamné části těchto zvířat, kvůli kterým jsou paradoxně tak masivně zabíjena.

Rohovina není totiž nic jiného než pouze zrohovatělá kůže, ze které jsou tvořeny drápy, kopyta, rohy, parohy nebo dokonce i lidské nehty. Obsahuje protein keratin, který zajišťuje pevnost a odolnost, dále sirmé aminokyseliny, uhličitan vápenatý a soli fosforečnanu vápenatého (Save the Rhino, 2014). Zdrojem rohoviny jsou pro pytláky na africkém kontinentu nosorožci dvourozí a nosorožci tuponosí, jejichž největší volně žijící populace se nachází na území Keni. V roce 2013 dle odhadů žilo ve volné přírodě v Keni 623 jedinců nosorožce dvourohého a pouhých 387 jedinců nosorožce tuponosého. Oproti tomu v Jihoafrické republice, kde se nachází 82 % všech nosorožců na celém africkém kontinentu, se v roce 2013 odhadoval počet obou druhů nosorožců na 20 954 jedinců. Rozdíl v počtech nosorožců v Keni a JAR je dán faktem, že JAR je zemí s největším počtem nosorožců chovaných v soukromých rezervacích a národních parcích pro účely ochrany tohoto ohroženého druhu (Kabukuru, 2013).

I přesto ale také na území rezervací a národních parků dochází k ilegálnímu lovu těchto zvířat. Dle odhadů bylo v JAR v roce 2007 na území národního parku nebo rezervace zabito zhruba 62 nosorožců, zatímco v roce 2012 se počet zabitých nosorožců vyšplhal na 745 jedinců. Během pouhých pěti let se tak počet ulovených nosorožců v JAR navýšil dvanáctkrát. Dle Ferreiry dojde při současném tempu růstu pytláčení nosorožců v Africe k jejich vymírání již mezi lety 2015–2016. (Ferreira et al., 2014).

Hlavním důvodem pro neustále rostoucí ilegální lov nosorožců je zejména stále zvyšující se poptávka po nosorožčím rohu z Číny a zemí jihovýchodní Asie. V těchto zemích panují pověry, že drcený nosorožčí roh má zázračné účinky při léčbě různých onemocnění, jako například při léčbě revmatu, dny, tyfu, ale i při dočasných zdravotních indispozicích, jako je migréna, zvracení, horečka apod. Výjimečné účinky se nosorožčímu rohu připisují také při léčbě rakoviny, HIV/AIDS nebo otravy organismu. Drcený nosorožčí roh přimíchávaný do alkoholu má také sloužit jako

afrodisiakum a má předcházet nepříjemným vedlejším účinkům nadměrné konzumace alkoholu. Dle odborníků jsou však jakékoliv zázračné účinky nosorožčího rohu pouhé smyšlené pověry a tato obyčejná drcená rohovina nemá na organismus žádné pozitivní účinky (Save the Rhino, 2014).

I přes vyvrácení veškerých pozitivních účinků drceného rohu na lidské zdraví stále až 80 % produktů tradiční medicíny v jihovýchodní Asii obsahuje drcený nosorožčí roh (Sharife, 2013). Obliba drceného rohu v těchto zemích bohužel neustále roste vzhledem k rostoucím počtům obyvatelstva nakaženého civilizačními chorobami, jako je právě rakovina nebo dna. Poptávka se také zvyšuje díky rostoucí oblibě konzumace drceného rohu smíchaného s alkoholem sloužícího jako afrodisiakum mezi současnou asijskou „zlatou“ mládeží. Kromě tradiční asijské medicíny jsou rohy nosorožců hojně využívány také k výrobě dekorativních předmětů nebo k výrobě tradičních arabských zbraní, jako například rukojetí dýk (Sharife, 2013).

Preventivním opatřením, jak zabránit zabíjení těchto zvířat může být zřizování rezervací, ve kterých jsou nosorožci chráněni proti pytlákům, a také preventivní odřezávání jejich rohů pod dohledem veterinárního lékaře, které následně dělá zvíře bez rohu neatraktivním pro pytláky. Zřizování rezervací z důvodu ochrany nosorožců se budu dále věnovat v poslední kapitole této práce.

Druhou nejcennější komoditou na ilegálním černém trhu je kromě rohoviny slonovina, která je pro samotné zvíře de facto bezvýznamnou částí jeho těla. Jako slonovina je označována zubovina, ze které jsou tvořené přeměněné horní řezáky slonů afrických a slonů indických, tzv. kly. Jedná se o velice odolný a pevný materiál, který časem žloutne. Hlavním zdrojem slonoviny jsou pro pytláky dospělí samci, jejichž kly váží až kolem 60 kilogramů, a kteří žijí samostatně nebo v početně malých samčích skupinách. Kromě samců se pytláci zaměřují také na dospělé mohutné samice, jejichž kly ale váží pouze kolem 10 kilogramů (Save Elephants, 2014). Zabití nejstarších samic, které jsou vůdkyněmi stáda, má většinou následné negativní dopady na celé stádo slonů. Na tyto dopady se více zaměřím v druhé kapitole této práce.

Slonovina je často označována jako tzv. bílé zlato, neboť byla už od počátku lidstva symbolem luxusu a blahobytu. Již v době kamenné byla používána k výrobě jednoduchých pevných nástrojů, později k výzdobě egyptských chrámů, posvátných míst atd. Významný rozmach vývozu slonoviny z afrického kontinentu do světa byl ale

zaznamenán až v 19. století, tedy v době, kdy došlo k rozsáhlé kolonizaci Afriky. Obrovský nárůst vývozu slonoviny z afrického kontinentu následně způsobil obrovský pokles populací slonů v Africe. Dle odhadů žilo na africkém kontinentu v 16. století přibližně 10 000 000 slonů afrických, zatímco na počátku 20. století se jejich počet odhadoval na zhruba 3 000 000–5 000 000 jedinců. V roce 1987 pak odhadovaný počet klesl přibližně na pouhých 600 000 slonů (Gobush et al., 2008).

Prudké poklesy populací slonů afrických vedly k zařazení slona afrického v roce 1989 do první přílohy úmluvy CITES, tzv. CITES I, která zahrnuje nejvíce ohrožené druhy zvířat a rostlin, s nimiž je zakázán veškerý mezinárodní obchod. Díky tomu došlo k mírnému nárůstu sloních populací, které poté byly již považovány za udržitelné a nehrozilo tak přímé ohrožení tohoto druhu. V roce 1997 byl proto slon africký v Botswaně, Namibii, JAR a Zimbabwe přeřazen do druhé přílohy CITES, tzv. CITES II. V této příloze se nachází druhy zvířat a rostlin, s nimiž je mezinárodní obchod omezen a kontrolován. K přeřazení došlo kvůli nátlaku místních vlád v těchto zemích, podle nichž došlo k obnovení sloních populací, a tím také k rostoucímu negativnímu vlivu přemnožených slonů na místní obyvatele, např. ničení úrody apod. (CITES, 2014).

Ve výše zmíněných zemích byl umožněn obchod s loveckými trofejemi pro nekomerční účely, dále obchod s kůží, srstí, živými zvířaty do vhodných míst určených (za účelem soukromého chovu zvířat) atd. (CITES, 2014). V praxi toto povolení znamenalo prudké zvýšení vývozu slonoviny a následně také opětovný prudký pokles počtu přeživších sloních jedinců v těchto zemích. Podle anglické nevládní neziskové organizace *Save the Elephants* každoroční počty zabitých slonů afrických v celé Africe neudržitelně rostou a v roce 2013 bylo na celém africkém kontinentu ilegálně zabito až 30 000 slonů afrických. Podobná čísla zabitých slonů v roce 2013 uvádí také CITES, a to konkrétně přes 20 000 nebo Česká inspekce životního prostředí (dále jen ČIŽP), která uvádí až 40 000 zabitých slonů afrických (CITES, 2014; ČIŽP, 2014). K obrovskému nárůstu dochází nejenom, co se týče počtu zabitých slonů, ale také v ceně slonoviny. V roce 2010 se výkupní cena za 1 kilogram nezpracované surové slonoviny pohybovala na černém trhu kolem 750 USD, v roce 2014 pak právě kvůli drastickému snížení sloních populací prudce vzrostla na 2100 USD (Save the Elephants, 2014). Překupní cena na asijském černém trhu a prodejní cena koncovému zákazníkovi je pak ale ještě mnohonásobně vyšší.

Hlavním odbytištěm pro slonovinu jsou stejně jako u rohoviny asijské státy, především ale Čína, do které míří až 70 % veškeré slonoviny (Save the Elephants, 2014). Neustále rostoucí čínská poptávka je způsobena zejména čínským ekonomickým boomem, ke kterému dochází v několika posledních dekadách. Díky hospodářskému rozmachu došlo k nárůstu bohatší střední třídy obyvatelstva, která se snaží ukázat svůj život v lepších podmínkách až luxusu právě pořizováním drahých a vzácných komodit, jako jsou právě výrobky ze slonoviny. Jedná se například o slonovinové šperky, kulečnickové koule, šachové figurky, držadla vycházkových holí, rukojeti nožů, klavírní klávesy a různé další výrobky. Kromě asijských zemí je část slonoviny vyvezena také do Evropy. Ta ale ve většině případů slouží pouze jako překladiště pro pašování slonoviny do Asie. Případy pašeráctví slonoviny nejsou neobvyklé ani v České republice, kde byly v období od ledna 2014 do října 2014 zadrženy tři organizované skupiny pašující slonovinu, které se ji snažily vyvést do Vietnamu a jiných asijských zemí.

Možným opatřením jak snížit počty zabitých slonů by dle mého názoru mohlo být opětovné zařazení slona afrického v Botswaně, Namibii, JAR a Zimbabwe do CITES I, a mnohem přísnější trestání pytláků a pašeráků slonoviny. Také africké vlády by měly zaujmout mnohem důraznější a svědomitější postoj, neboť právě na území jejich států k pytláčení dochází. Místní africké vlády jsou ale v mnoha případech neschopné a neochotné tuto problematiku jakkoliv řešit, protože z pytláctví často samy také profitují. Příkladem může být sponzorování diktátorských režimů nebo povstaleckých skupin právě z ilegálního prodeje slonoviny, popř. i rohoviny na černém trhu.

1.2 Lov pro potřeby místních lidí

Pro místní africké domácnosti má lov divokých zvířat (tzv. *bushmeat hunting*) velice významnou roli. Představuje totiž zdroj obživy a možnost přivýdělku. Klíčovým zdrojem obživy je především pro chudé vesnické domácnosti, kterým pomáhá překonat období s nedostatkem potravin, jako například období s minimální zemědělskou úrodou nebo období zemědělské neaktivity. Zároveň je pro ně maso také jedním z mála dostupných zdrojů živočišných proteinů (Bowen-Jones et al., 2003). Maso divokých

zvířat také představuje náhradu za kupované maso nebo za ulovené ryby. Ještě významnější roli ale hraje maso divokých zvířat pro znevýhodněné domácnosti, což jsou například domácnosti, ve kterých žijí pouze ženy s dětmi. V těchto domácnostech pak loví drobná zvířata právě ženy, neboť je lov poměrně nenáročným a snadným zdrojem obživy. Důvodem jsou také téměř nulové vstupní náklady pro lov zvířat, jelikož chudí lidé loví většinou pomocí jednoduchých pastí nebo luků se šípy.

Různé studie uvádí různé geografické oblasti, ve kterých je lov divokých zvířat jako klíčového zdroje masa nejintenzivnější. Ve výsledku se však většina studií a autorů shoduje na oblasti Subsaharské Afriky, především tedy její centrální části (Schulte-Herbrüggen et al., 2013; Hayward, 2009; Bowen-Jones et al., 2003). V různých oblastech Subsaharské Afriky je ale míra lovu divokých zvířat místními lidmi rozdílná, neboť je ovlivněna možnostmi lovu (například výskytem a četností lovených zvířat), výší příjmů nebo úrovní zemědělské aktivity.

Autor Schulte-Herbrüggen uvádí, že až 64 % masa divokých zvířat je zkonsumováno domácnostmi, 26 % masa je prodáno a zbylých 10 % je rozdáno jako dar příbuzným a sousedům (Schulte-Herbrüggen et al., 2013). Kromě zdroje obživy je tak lov divokých zvířat určitým zdrojem přivýdělku pro chudé domácnosti. Domorodí lidé ulovená zvířata nebo jejich maso prodají na místním trhu nebo prostřednictvím pouličního prodeje rovnou přímým spotřebitelům, anebo jej prodají velkoobchodcům, popř. překupníkům, kteří poté maso prodají dál. Zisk z prodeje následně domorodým lidem zvyšuje celkový příjem, a přispívá tím ke snižování chudoby.

Lov divokých zvířat společně s deforestací a následnou ztrátou přirozeného prostředí patří v současné době mezi hlavní faktory ohrožující volně žijící populace zvířat nejenom v Africe. Autor Hayward uvádí, že lov divokých zvířat pro maso ohrožuje po celém světě až 12 % všech živočichů (Hayward, 2009).

Lov divokých zvířat pro potřeby místních lidí se ale týká především menších zvířat, jako například drobných savců, primátů a kopytníků. Mezi nejčastěji lovené drobné savce v Africe patří dikobraz obecný a řekomyš africká, známá u nás jako pralesní krysa. Právě díky chutnému a výživnému masu se řekomyš africká v současné době stává čím dál oblíbenějším zdrojem masa. Lidé ji dokonce začínají chovat i v domácích podmínkách, jelikož se jedná o nenáročného hlodavce, živícího se kůrou stromů, běžně dostupnými plody stromů nebo ořechy. Domácí chov

těchto 10 kilogramů vážících a až 60 centimetrů měřících zvířat podporuje například pražská zoologická zahrada v rámci svého projektu Toulavý autobus v Kamerunu. Hlavním cílem tohoto projektu je mimo jiné záchrana goril a podpora alternativních způsobů obživy místních lidí (Bobek, 2014). Právě drobní savci patří mezi nejčastěji lovené druhy zvířat ženami, jelikož jsou poměrně lehce a snadno polapitelní.

Kromě drobných savců dále mezi nejvíce lovená zvířata pro potřeby místních lidí patří primáti. Lidé kvůli obživě nebo prodeji masa neváhají ulovit ani majestátní, až 200 kilogramů vážící gorily nížinné nebo gorily horské, žijící ve vyšších polohách. Maso goril a velkých primátů totiž místním lidem dle pověr dodává sílu a mužnost (Bobek, 2014). Dalšími poměrně často lovenými primáty jsou primáti z rodu šimpanzů, mandrilů, gueréz nebo mangabejů. Gorily i šimpanzi jsou loveni paradoxně i přesto, že jsou všechny poddruhy goril dle IUCN řazeny do kategorie *kriticky ohrožené druhy*⁶ a šimpanzi do kategorie *ohrožené druhy*⁷. Podíl všech ulovených primátů v Africe dosahuje až 20 % veškerých ulovených divokých zvířat za účelem obživy nebo finančního zisku (Bowen-Jones et al., 2003).

Dalšími lovenými živočichy pro maso jsou drobní kopytníci, jako jsou například různé poddruhy antilop a zeber, savanová prasata, šetkouni afričtí, různé poddruhy luskounů, malé kočkovité šelmy (cibetka africká, ženetka tečkovaná), vydry, ale i větší ptáci (zoborožec kaferský, perlička kropenatá, turako chocholatý) a různé druhy plazů (želvy, krokodýli, ještěři, hadi) (FSVO, 2014).

Jak je z výčtu výše jmenovaných zvířat zřejmé, lov divokých zvířat pro obživu a finanční zisky místních lidí se zaměřuje spíše na drobnější živočichy, kteří sami o sobě nejsou v současné době (zatím) ohroženi vyhubením. Výjimku tvoří primáti, zejména tedy gorily, které již dnes patří mezi kriticky ohrožené druhy. Ale vzhledem k tomu, že poptávka po masu divokých zvířat stále roste, tak je dle mého názoru pouze otázkou času, kdy dojde vinou člověka k ohrožení i těchto druhů menších zvířat a následnému přeorientování lovu místních na jiné druhy zvířat.

Jak již bylo výše zmíněno, přibližně 26 % masa je místními lidmi prodáno (Schulte-Herbrüggen et al., 2013). Tato poptávka po mase divokých zvířat je tvořena

⁶ Kriticky ohrožené druhy jsou dle IUCN druhy zvířat a rostlin, které jsou bezprostředně ohrožené vyhubením a přežívají pouze díky malému počtu jedinců ve vybraných lokalitách (IUCN, 2014).

⁷ Ohrožené druhy jsou dle IUCN druhy zvířat a rostlin, které mohou být v blízké době ohroženy vyhubením (IUCN, 2014).

především ze strany lidí, žijících ve městech, pro které maso divokých zvířat představuje luxusní zboží, za které si neváhají připlatit. Od místních lidí je maso ve většině případů vykupováno obchodníky z měst, kteří maso následně prodají ve městě. Právě omezená nabídka masa divokých zvířat z něj dělá druhé nejdražší maso na talíři movitějších afrických lidí, hned po masu importovaném (hovězích a vepřových steacích apod.) (Bowen-Jones et al., 2013). Důvodem pro lov menších zvířat je dle mého názoru zejména jejich snadný lov a odchyt, ale také snadnější manipulace a nemožnost dlouhodobého skladování masa v místních podmínkách. Proto je ulovené maso určeno k okamžité konzumaci a případné přebytky lidé rozdají příbuzným a známým. I díky jednoduchým zbraním jako jsou luky a šípy, nože nebo pasti je pro domorodé lidi poměrně nereálné ulovení většího zvířete, jako například slona, nosorožce nebo velké šelmy.

I přes pozitivní vliv lovu divokých zvířat na generování příjmu, snižování chudoby a zdroj obživy je současná úroveň lovu divokých zvířat dlouhodobě neudržitelná, zejména vzhledem k dlouhodobému poklesu populací volně žijících zvířat. Lovecká intenzita je díky výstavbě nových lidských sídel a infrastruktury nejvyšší právě v jejich okolí a podél silnic. Kvůli tomu dochází ke stále hlubšímu pronikání lidí do dříve nenarušených oblastí. Zvířata se následně z důvodu strachu stahují dále od lidských sídel. Častěji se proto objevují případy, kdy se celá stáda zvířat ukrývají v hlubokých lesích, které pro ně nejsou přirozené. Konkrétní příklad Hayward uvádí na stádech zeber a nosorožců žijících v současné době v Konžském tropickém lese i přesto, že přirozeným prostředím pro tato zvířata jsou otevřené pláně savan. Dle autora právě díky strachu zvířat roste jejich hojnost se vzdáleností od lidských obydlí a silnic a zvířata se proto stahují co nejdále od lidí. (Hayward, 2009)

Možným řešením pro stále rostoucí poptávku po mase divokých zvířat a zároveň pro ochranu ohrožených druhů a udržitelný lov ostatních zvířat je podle mého názoru budování domácích farem podobných těm, které vznikají na chov řekomyší afrických v Kamerunu. Myslím, že by se daly podobně chovat i jiné druhy zvířat, které by svým masem přispěly k obživě místních lidí, popř. by jejich velkochovy dokázaly částečně uspokojit i městskou poptávku po mase divokých zvířat. Tím by se také zvedly finanční příjmy domácností. Současnou situaci na trhu s masem divokých zvířat si uvědomují i západní státy, které zastávají stanovisko okamžitého zákazu lovu a obchodu s tímto masem, a to i přesto, že nelegální lov divokých zvířat přispívá

k obživě více než 1 miliardy lidí (Schulte-Herbrüggen et al, 2013). Problémem je ale laxní postoj afrických vlád, které i v případě vydání oficiálního zákazu lovu a obchodu s masem divokých zvířat situaci příliš nezmění.

1.3 Trofejní lov

Trofejní lov je v dnešní době velice oblíbenou zábavou pro lidi z vyspělých zemí. Tito lidé trofejní lov považují za určitý druh sportu a na svou obhajobu většinou argumentují tvrzeními, že lov je pro člověka naprosto přirozenou činností již od počátku lidské existence. Mezi další argumenty patří, že je potřeba redukovat přemnožené druhy zvířat nebo že dělají pouze to samé, co myslivci ve vyspělých zemích. Těmito argumenty ale jen zaslepeně kryjí veškerou svou ohavnou činnost, kterou páchají. Lov je sice pro člověka přirozenou činností, ale ne kvůli zábavě, ale pouze pro obživu. Pravecí lovci navíc měli jednoduché zbraně a nástroje oproti dnešním moderně vybaveným lovcům s GPS zařízeními, nočními dalekohledy a automatickými puškami.

Argumenty ohledně nutné redukce přemnožených druhů zvířat jsou nejčastějšími argumenty ze strany organizací, které prosazují trofejní lov jako legální činnost a které u místních afrických vlád často lobbují právě s tvrzeními o přemnožení určitého druhu, na základě čehož poté získají oficiální povolení k lovu. Tyto organizace pořádají ve spolupráci s mnoha cestovními agenturami zájezdy pro lovce z vyspělých zemí do afrických rezervací za účelem trofejního lovu. Paradoxem ale je, že až 90 % ceny, kterou lovec za zájezd zaplatí, jde na pokrytí nákladů a do kapes těmto agenturám, zatímco pouhých 10 % z částky jde do rukou místní vlády (WILD AFRICA, 2011).

Avšak ani přemnožení určitého druhu zvířete není důvodem pro jeho nutný odstřel. Řešením může být například přesun zvířat do jiných oblastí s nižším výskytem tohoto druhu, který je díky dnešním technologickým možnostem reálný. Problém trofejního lovu je především v tom, že hlavním cílem trofejních lovců jsou zejména nejmohutnější jedinci, tedy ti nejstatnější samci a samice z celého stáda. Právě tyto jedinci jsou ale geneticky nejčennější a následné sociální dopady úmrtí vůdčích jedinců na stádo jsou drtivé. Jedním z důsledků je ochabnutí sociálních vazeb ve stádu, stres a následný pokles plodnosti samic v případě zabití vůdčí samice stáda slonů (Gobush et al., 2008).

Příkladem geneticky cenného kusu zvířete zabitého lidmi je zastřelení pravděpodobně největšího slona na světě, samce Sataa v keňském národním parku Východní Tsavo v červnu 2014. Tento majestátný 12 tun vážící slon s kly dosahujícími až na zem, byl již několikrát zachráněn po útoku pytláků místními ošetřovateli, kteří jeho pohyb monitorovali a kontrolovali (The Tsavo Trust, 2014). I přesto, že byl Satao pravděpodobně zabit pytláky, ne trofejními lovci, genetická ztráta takového jedince je obrovská. Dalším příkladem ztráty geneticky cenného jedince je zabití 6 tun vážícího sloního samce jménem Mountain Bull, žijícího také v Keni. Tomu byly dříve šetrně uřezány kly, aby se předešlo jeho zabití kvůli slonovině, ale i přesto byl (pravděpodobně pytláky) zabit. Důvod zabití tak dosud není jasný, neboť jeho tělo bylo nalezeno celé (Sanjayan, 2014).

Také další argument trofejních lovců, že vykonávají v podstatě to samé, co myslivci, není na místě. Hlavním cílem myslivců je opravdu redukce určitých druhů zvířat, avšak jen v určité době během roku. Zabité zvíře si myslivci sice mohou také nechat vypreparovat a přidat do své sbírky, ale zisk trofeje není hlavním důvodem lovu myslivců.

Běžný zájezd trofejního lovce do Afriky začíná příjezdem do určité rezervace nebo parku, kde je lovec ubytován a seznámen s podmínkami lovu. Většinou si lovci kupují „na míru šité“ několikadenní lovecké balíčky, které garantují lov určitých druhů zvířat. Cena jednotlivých balíčků samozřejmě roste podle vzácnosti a velikosti zvířat. Výjimkou nejsou ani balíčky, garantující lov všech zvířat tzv. Velké Pětky, nebo dnes populární tzv. Velké Sedmy (tj. zvířata Velké Pětky, žralok a velryba) (WILD AFRICA, 2011). Lovci jsou poté průvodcem zavezeni do vybraných přírodních rezervací s vysokým výskytem vybraného zvířecího druhu. Zde je vyzbrojený lovec postaven tváří v tvář svým vysněným trofejím a od zisku trofeje ho dělí již jen zmáčknutí spouště zbraně. Častým problémem je ale nezkušenost lovců a jejich nepřesná muška, která v mnoha případech zvíře pouze bolestivě zraní, popř. zmrzačí, ale nezabije. Lovec je tak nucen ránu opakovat dokud zvíře nezemře. Nepísaným pravidlem lovců je také střelba mimo hlavu, aby si lovci své budoucí trofeje nepoškodili.

Ceny jednotlivých loveckých zájezdů se liší v závislosti na druhu zvířete, počtu garantovaných ulovených zvířat v rámci zájezdu atd. Ceny jednotlivých agentur a organizací se také poněkud liší. Vzorové ceny zájezdů nejmenovaných

loveckých agentur zprostředkovávajících zájezdy pro trofejní lovce jsou uvedeny níže v tabulce (viz Tabulka 1).

Země lovu zvířete	Délka pobytu	Ulovená zvířata garantovaná zakoupením zájezdu	Cena zájezdu (USD)
JAR	21 dní	1x lev jihoafrický, 1x slon africký, 1x buvol africký	78 675
Zimbabwe	10 dní	1x lev jihokonžský	49 000
JAR	10 dní	1x slon africký	35 145
JAR	7 dní	1x lev jihoafrický, 1x voduška velká, 1x pakůň běloocasý, 1x přimorožec jihoafrický	29 130
Zimbabwe	14 dní	1x levhart východoafrický	19 999
Namibie	12 dní	1x gepard štíhlý	11 775
JAR	10 dní	<i>Balíček otec a syn</i> – 1x antilopa Kudu, 1x zebra Burchellova, 1x antilopa Impala, 1x pakůň běloocasý, 1x přimorožec jihoafrický, 1x prase savanové	12 435
JAR	5 dní	1x krokodýl nilský	8325
JAR	7 dní	5 kopytníků dle vlastního výběru	3600

Tab. 1 : Vzorové ceny zájezdů za účelem trofejního lovu

(Zdroj: African Sky, 2015; African Safari Hunting Consultants, 2013; Ozondaje Hunting Safaris Africa, 2014)

Z cen vzorových zájezdů lze jasně vidět nepoměr mezi cenou uloveného lva jihokonžského a slona afrického. Tento nepoměr je dán především velkou oblíbeností lvů u trofejních lovců. Lev je obecně považován za trofej, která nesmí žádnému lovcovi chybět. Dále je z tabulky zřejmá převaha zájezdů do JAR, která je největším producentem trofejí divokých zvířat na světě a odhadované roční zisky JAR z trofejního lovu se pohybují kolem 100 000 000 USD (prodej povolení k lovu, poplatky za vývoz trofejí, finanční přínos loveckého turismu apod.) (Lindsey et al., 2006).

Zdroj WILD AFRICA uvádí také orientační ceny za trofejní lov nosorožců. Cena za trofejní odstřel nosorožce tuponosého se pohybuje přibližně mezi 55 000–150 000 USD, a cena za lov nosorožce dvourohého kolem 250 000–350 000 USD (WILD AFRICA, 2011). Rozdíl v cenách mezi jednotlivými druhy nosorožců je dán obrovskou vzácností nosorožce dvourohého. Paradoxem ale zůstává, že je trofejní odstřel těchto kriticky ohrožených zvířat stále vůbec možný. Alternativou za odstřel je méně známý tzv. *green hunt* neboli ekologický lov. Tento způsob lovu spočívá pouze v uspokojení lovce „zastřelit“ zvíře, které je ale předem vybráno veterináři nebo vědci, a je stříleno pouze uspávacími střelami, které umožní odborníkům provést různé vyšetření, popř. instalovat sledovací zařízení zvířeti. Tento způsobu „lovu“ ale pouze uspokojuje touhu člověka střílet po zvířatech, nikoliv jeho touhu odvést si z lovu trofej. Cena toho ekologického lovu nosorožců se pohybuje kolem 8 000–20 000 USD za jednoho uspaného nosorožce (WILD AFRICA, 2011).

Jak již bylo zmíněno výše, mezi nejoblíbenější lovená zvířata patří šelmy – především tedy lvi. V současné době se v celé Africe nachází přibližně 32 000 lvů, zatímco před 50 lety se jejich počet odhadoval na 500 000 (IUCN, 2012). Pokud by tempo lovu lvů bylo stejné jako dosud, došlo by k jejich vyhubení v Africe během následující 10–20 let (WILD AFRICA, 2011). Největší zbývající a volně žijící populace lvů v Africe se nachází v Tanzanii, která je proto nejvyhledávanější destinací pro trofejní lov lvů a levhartů. Mezi lety 1999–2006 bylo ze země vyvezeno každý rok průměrně 243 trofejí lvů a 303 trofejí levhartů. Během několika posledních let byly ale kvóty pro lov lvů a levhartů navýšeny z důvodu opětovného lobbvání několika loveckých agentur a organizací za přemnožení lvů a levhartů. V současné době tedy roční povolený lov činí 1,67 lvů/1000 km² a 1,33 levhartů/1000 km². Packer et al. (2009) ale považuje současné kvóty stanovené tanzanskou vládou za přehnané a jako udržitelnou míru navrhuje povolený lov 0,5 lvů/1000 km² a 1 levharta/1000 km². Kromě stanovení udržitelného počtu ulovených jedinců může k udržitelnému lovu přispět i stanovení dalších kvót, jak to udělaly některé africké státy. V následující tabulce jsou zobrazeny vybrané limity a nařízení, které upravují lov lvů ve vybraných afrických státech (viz Tabulka 2). (Packer et.al, 2009)

Země	Lovecká sezóna	Pohlaví	Minimální věk	Podmínky střelby
Mozambik	1.5.-30.11.	samci	6 let v NP Niassa; jinde bez omezení	střelba z více než 150 m od vozidla
Namibie	1.2.-30.11.	samci, samice	věk nestanoven, ale minim. průměr lebky 52 cm	zákaz lovu zvířat odchovaných v zajetí
Tanzanie	1.7.-31.3.	samci	6 let	střelba z více než 200 m od vozidla, více než 500 m od vodního zdroje, více než 2 km od státních hranice
Zambie	1.5.-31.12.	samci	nestanoveno	střelba z více než 200 m od vozidla
Zimbabwe	nestanoveno	samci	nestanoveno	střelba z více než 50 m od vozidla, více než 400 m od vodního zdroje
Benin	15.12.-15.5.	samci	nestanoveno	střelba z více než 1 km od vodního zdroje
Burkina Faso	1.12.-31.5.	samci	nestanoveno	Nestanoveno
Kamerun	1.12.-31.5.	samci	nestanoveno	zákaz střelby z vozidla

Tab. 2 : Nařízení upravující trofejní lov lvů ve vybraných afrických státech

(zdroj: Lindsey et al., 2013)

Kromě samotného lovu ve vybraných rezervacích a parcích roste především v JAR obliba fenoménu zvaného *canned hunting*. Jedná se o umělý odchov zvířat a jejich následné vypuštění na oplocený pozemek, kde jsou trofejními lovci stříleni. Tento způsob lovu se týká zejména nejoblíbenější lovecké trofeje – lvů. V JAR

je tímto způsobem lovu zabito až 90 % všech lvů nacházejících se na území státu (Lindsey et al., 2006). V zemi se v současné době nachází přibližně 160 farem, na kterých se tento způsob odchovu lvů a následný prodej loveckých povolení praktikuje (WILD AFRICA, 2011).

Život lvů na těchto farmách začíná okamžitým odběrem mlád'at samici, následným umělým odchovem těchto mlád'at a opětovným připuštěním samice. Lvičata jsou od narození díky blízkému kontaktu s člověkem ochočena a zvyklá na lidskou přítomnou. Tyto farmy také pořádají turistické zájezdy, při kterých se turisté, nic netušící o dalších souvislostech tohoto umělého odchovu, mohou se zvířaty mazlit a fotografovat. Finanční zisky od turistů společně s prodejem loveckých povolení generují farmám příjmy. Jakmile lvičata dorostou do dospělosti a jsou vhodná pro odstřel, jsou vypuštěna na oplocený pozemek, kde jim nezbyvá už nic jiného, než čekat na svého lovce. Právě ochočení těchto zvířat v mladém věku vede v dospělosti k nebojácné povaze zvířat a lovec se tak může dostat velmi blízko.

Cena takto uloveného lvího samce se pohybuje kolem 50 000 euro a cena za lvici kolem 5000 euro (z důvodu menší atraktivity pro lovce) (WILD AFRICA, 2011). Paradoxně jsou známy také případy, kdy zoologické zahrady prodaly na tyto farmy v JAR své lvy kvůli přemnožení. Příkladem je německá zoologická zahrada Serengeti Park, která prodala na loveckou farmu v JAR v roce 2010 tři lvy (Lepisto, 2010).

Jak již bylo zmíněno, obliba trofejního lovu v Africe stále roste a nestojí jí v cestě ani zvyšující se ceny trofejí, způsobené neustálým snižováním populací nejčastěji lovených zvířat v Africe. Stále větší oblibu této „zábavy“ dokazují také čísla – v roce 1990 do Afriky přijelo zhruba 8000 lovců ročně. V roce 2006 to bylo už 18 500 lovců ročně (Lindsey et al., 2006). Tito lovci pochází z vyspělých zemí, jako například z USA (53 %) a z Evropy (41 %) – zejména ze Švédska, Norska, Francie a Německa. Zbylých 6 % lovců pochází z Asie – Rusko, Čína atd. (Saayman, 2009). Vzhledem k tomu, že je tato činnost finančně velmi náročná, mohou si ji dovolit především majetnější lidé z vyšších vrstev, tj. například obchodníci, vysocí politici nebo vzdělání intelektuálové. Výjimkou nejsou ani známé osobnosti, které našli v trofejním lovu zábavu. Příkladem je bývalý španělský král Juan Carlos I., princ Harry nebo Eric a Donald Trump, synové amerického magnáta Donalda Trumpa (WILD AFRICA, 2011).

Otázkou zůstává, jakým způsobem eliminovat trofejní lov a snížit jeho oblibu mezi lovci. Dle mého názoru si samotní lovci jen těžko uvědomí, jak výrazná je problematika vyhubení jimi lovených druhů. Problematický je podle mě i rozmach fenoménu *canned hunting*, který možná zajišťuje reprodukci lvů, ale tyto lvy do volné přírody stejně nevrací. Také způsob, jakým jsou tyto lvy pro odstřel „připravováni“ je podle mě neetický a nepřijatelný. Jako jediné řešení mě napadá absolutní zákaz jakéhokoliv trofejního lovu v afrických zemích. Je ale otázkou, zda je vůbec něco takového v dnešní době možné, protože jak již bylo řečeno, lovecké organizace a agentury si od místních afrických vlád kupují povolenky k lovu a tlačí na vlády kvůli navyšování loveckých kvót. Lov zvířat je tak pro místní vlády jistým zdrojem finančních prostředků, kterého se pravděpodobně jen tak nevzdají. Také si nemyslím, že by úplný zákaz trofejního lovu vedl k okamžitému uzavření všech farem s umělým odchovem lvů. Vždy bude určitým způsobem existovat ilegální lov zvířat.

V závěru této kapitoly si tak můžeme odpovědět na první výzkumnou otázku: kdo jsou to vlastně pytláci a jaké jsou hlavní příčiny pytláctví? Jak jsem uvedla na začátku kapitoly, pytláky lze rozdělit do několika skupin: místní domorodí lidé, organizované skupiny pytláků a specifická skupina trofejních lovců. Tyto skupiny lidí se od sebe vzájemně liší, ať už z hlediska důvodů, které je vedou k lovu volně žijících a zároveň ohrožených zvířat, nebo z hlediska používání různých druhů zbraní a pastí, které jim pomáhají k polapení nebo zabití zvířete. Tyto tři skupiny lovců se vzájemně liší, také pokud jde o druhy lovených zvířat. Místní domorodí lovci se zaměřují především na menší a drobnější zvířata, jako jsou například větší hlodavci, obojživelníci, plazi apod., zatímco organizované skupiny lovců loví zejména zvířata, z nichž mají největší komerční zisk – tedy slony pro jejich kly a nosorožce kvůli jejich rohům. Tyto organizované skupiny pytláků mají také největší podíl na prudkém poklesu populací ohrožených druhů zvířat v Africe. Mezi nejvíce lovená zvířata ze strany trofejních lovců pak patří hlavně šelmy a kopytníci.

Za hlavní příčinu pytláctví lze v případě místních domorodých lidí považovat chudobu, která je typická pro téměř celou Afriku. Nízký příjem afrických domácností, který je pro chudobu typický, nutí lidi poohlížet se po zdroji potravy, který je dostupný a finančně nenáročný. To splňuje lov drobných zvířat, ke kterému lidé nepotřebují žádné velké investice, a který je vhodný i pro ženy. Naopak hlavní příčinou pytláctví pro organizované skupiny pytláků je především vidina obrovských výdělků, které

pytláci za prodej slonoviny nebo rohoviny získají na černém trhu. Organizované pytláctví pak může být zdrojem financí pro různé povstalecké skupiny nebo autoritářské režimy. Za hlavní příčinu trofejního lovu pak považují rozmařilost lidí z rozvinutých zemí, kteří mají potřebu dokazovat si svoji povýšenost nad bezbrannými a nevinnými zvířaty. Lze tedy jasně vidět, že příčiny pytláctví a lovu zvířat jsou různé a liší se podle „potřeb“ lovců.

2. Vybrané druhy zvířat nejvíce ohrožené pytláctvím

V rámci této kapitoly se zaměřím na vybrané druhy zvířat, které jsou nejvíce ohroženy pytláctvím, lovem pro maso a trofejním lovem (jedná se o tučně zvýrazněné druhy zvířat v následující tabulce). Vycházet budu z klasifikace IUCN, která rozděluje všechny druhy zvířat dle stupně jejich ohrožení a především z vysoké atraktivnosti daného druhu pro pytláky a lovce.

Klasifikace druhu dle IUCN	Název druhu	Počet volně žijících jedinců (stav k roku)	Zařazení druhu do přílohy CITES
Kriticky ohrožený ⁸	Adax núbijský	300 (2008)	CITES I
Kriticky ohrožený	Osel africký	600 (2008)	CITES I
Kriticky ohrožený	Gorila nížinná	120 000–150 000 (2010)	CITES I
Kriticky ohrožený	Gorila horská	680 (2010)	CITES I
Kriticky ohrožený	Nosorožec dvourohý	5000 (2010)	CITES I
Ohrožený ⁹	Hrošík liberijský	3000 (2010)	CITES II
Ohrožený	Zebra Grévyho	2000–2500 (2008)	CITES I
Zranitelný ¹⁰	Lev africký	32 000 (2012)	CITES II ¹¹
Zranitelný	Slon africký	500 000 (2010)	CITES I ¹²
Zranitelný	Zebra horská	1500 (2008)	CITES I
Téměř ohrožený ¹³	Nosorožec tuponosý	21 000 (2010)	CITES I ¹⁴
Téměř ohrožený	Levhart skvrnitý	700 000 (2010)	CITES I
Málo dotčený ¹⁵	Žirafa	140 000 (2010)	Neklasifikován ¹⁶
Málo dotčený	Buvol africký	900 000 (2008)	Neklasifikován
Málo dotčený	Antilopa Impala	2 000 000 (2010)	Neklasifikován

Tab. 3 : Klasifikace vybraných druhů zvířat žijících v Africe dle IUCN

(zdroj: IUCN 2014)

⁸ Druhy bezprostředně čelící v blízké době vyhynutí.

⁹ Druhy čelící v blízké době vyhynutí.

¹⁰ Druhy čelící v blízké budoucnosti vyhynutí, pokud se nezmění podmínky, ve kterých žijí.

¹¹ Poddruh lva afrického lev perský je zařazen do CITES I.

¹² Populace slonů afrických v Botswaně, JAR, Namibii a Zimbabwe jsou zařazené do CITES II.

¹³ Druhy, které mohou v blízké době čelit ohrožení, ale dosud ještě nejsou klasifikovány jako ohrožené.

¹⁴ Populace nosorožců tuponosých v JAR a ve Svazijsku jsou zařazené do CITES II.

¹⁵ Druhy, kterým v blízké době zatím nehrozí vyhynutí.

¹⁶ Druhy, které nejsou zařazené do žádné přílohy CITES, nejsou bezprostředně považovány za ohrožené a mezinárodní obchod s nimi není omezen ani regulován.

Z výše uvedené tabulky klasifikace druhů zvířat podle IUCN lze jednoznačně vyčíst nejvíce ohrožené druhy. Klasifikace IUCN ale paradoxně nevychází pouze z počtu volně žijících jedinců v přírodě, ale také z míry ohrožení zvířete lidskou činností nebo například reprodukční schopností zvířete. Příkladem je zebra horská, která se ve volné přírodě pohybuje v počtu pouze 1500 kusů, ale přesto je klasifikována „jen“ jako *zranitelný druh* (IUCN, 2008). Důvodem této klasifikace je velké množství zeber horských žijících v zajetí, jejich snadná reprodukce a také poměrně nízká atraktivita zeber pro trofejní lovce a jiné pytláky.

Pro tuto práci jsem si vybrala pouze ty druhy zvířat, které v přírodě nemají žádné blízké příbuzné (anebo jsou jejich příbuzné druhy také kriticky ohrožené) a v případě jejich vyhynutí ve volné přírodě by došlo k obrovské ztrátě genofondu těchto druhů. Případné vyhynutí těchto druhů by tak mělo tragické následky i pro populace zvířat žijících v zajetí, které by se po určité době vzájemně příbuzně křížily. Druhy zvířat, kterým se budu dále více věnovat, mají také nezastupitelnou roli ve volné přírodě. Například sloni afričtí dokážou vycítit vodu ve vzdálenosti až několik desítek kilometrů a svými kly vyhrabávají v okolí zdroje vody malé jámy, které zadržují vodu a v případě sucha slouží jako zásobárny vody i pro ostatní zvířata. Nezastupitelnou roli mají sloni také například při prodírání se křovinami a lesy, kde díky své velikosti vytváří stezky. Sloní trus je navíc místem, kam vruboun posvátný (známý jako hovnivál) klade svá vajíčka. (SOS Elephants, 2010).

Vyhynutí obrovských býložravců jako jsou sloni a nosorožci by také nejspíše vedlo ke změně rovnováhy ekosystémů, jako tomu bylo pravděpodobně i při vyhynutí mamutů, mastodontů a divokých koní. Po jejich vyhynutí došlo ke změně rostlinných společenstev a k zániku a vývoji nových druhů rostlin. (Gill et al., 2009)

Ostatní druhy zvířat, kterým se nebudu dále více věnovat, mají buď velice blízké a početné příbuzné (např. antilopa impala a adax núbijský), anebo se jedná o druhy zvířat, které se velice snadno rozmnožují a jejich případné navrácení do volné přírody by se obešlo bez větších problémů (např. žirafa, buvol africký, hrošík liberijský, zebry atd.).

2.1 Nosorožec tuponosý, nosorožec dvourohý

Nosorožci patří společně se slony a lvy, o kterých bude řeč v dalších podkapitolách, mezi typické zástupce africké fauny. Zároveň jsou také oba tyto druhy zvířat nejvíce ohrožené pytláctvím.

Nosorožci patří do čeledi nosorožcovitých a dělí se na 5 druhů, z nichž dva žijí v Africe (nosorožec tuponosý a nosorožec dvourohý) a zbylé 3 v Asii (nosorožec sumaterský, nosorožec jávský a nosorožec indický). Všechny tyto druhy nosorožců jsou kriticky ohrožené a v přírodě se nachází pouze několik posledních stovek volně žijících jedinců. Několik tisíc nosorožců ale žije v zajetí, a to buď v zoologických zahradách, nebo v soukromých rezervacích. Právě budování soukromých rezervací za účelem kontrolovaného chovu nosorožců je fenoménem několika posledních let, o kterém se zmíním dále v této práci. Celkový počet nosorožců žijících v Africe se v posledních letech odhaduje přibližně na 26 000 jedinců (IUCN, 2010). Z tohoto počtu se pak zhruba 80 % nosorožců nachází v JAR, kde žijí převážně právě v soukromých rezervacích. (Johnson, 2014)

Nosorožec tuponosý (lat. *Ceratotherium simum*) a nosorožec dvourohý (lat. *Diceros bicornis*) jsou jediné dva druhy nosorožců, žijící na území Afriky. Oba tyto druhy se vzájemně liší nejen tělesnou stavbou, ale také chováním. Nosorožci tuponosí (neboli nosorožci bílí či nosorožci širokohubí) jsou větší a zavalitější a po slonovi jsou označováni za druhá největší žijící suchozemská zvířata. Délka těla nosorožců tuponosých se pohybuje kolem necelých 4 m a výška mezi 1,6–2 m. Tento druh nosorožce dosahuje váhy až 2000 kg. Oba druhy nosorožců mají dva rohy, ale jeden roh nosorožce tuponosého je zakrnělý a na první pohled je tak viditelný pouze druhý větší roh, který může dosahovat až 1 m. Vzhledem ke své velikosti a síle nemá nosorožec tuponosý v přírodě přirozeného nepřítel. (Stejskal, 2014)

Nosorožec tuponosý se dále dělí na 2 poddruhy – severní a jižní poddruh. Tyto poddruhy se vzájemně liší především oblastí původního výskytu, a v dnešní době také stavem populací obou poddruhů. Nosorožec tuponosý severní (neboli nosorožec nilský, či nosorožec Cottonův) je v přírodě od roku 2011 považován za vyhynulý druh. Původní oblastí výskytu tohoto poddruhu byly savany střední Afriky. Posledních 7 žijících jedinců tohoto poddruhu je chováno v zajetí nebo

v rezervaci. Jeden starý pár nosorožců se nachází v ZOO v San Diegu v Kalifornii, jedna samice v ZOO ve Dvoře Králové a čtyři nosorožci byli v posledních letech z královédvorské ZOO navraceni zpět do keňské rezervace Ol Pejeta (Myslivočková, 2013). Navracením nosorožců do jejich přirozeného prostředí se snaží ZOO Dvůr Králové pomoci jejich rozmnožení, které bylo ale dosud neúspěšné. Během posledního veterinárního vyšetření dvou samic a jednoho samce nosorožců převezených do Keni byly v prosinci 2014 zjištěny genetické indispozice u obou samic, které neumožňují početí přirozenou cestou. O možnosti umělého oplodnění samic bude jednat odborná veterinární komise začátkem roku 2015 (Stejskal, 2014).

Jižní poddruh nosorožce tuponosého se původně vyskytoval v celé jižní Africe. Dle odhadů dnes na světě žije přibližně 21 000 jedinců tohoto poddruhu (IUCN, 2010). Situace je tedy mnohem lepší než v případě severního poddruhu nosorožce tuponosého. Důvodem je velice efektivní snaha o záchranu tohoto poddruhu během několik poslední let především díky zřizování soukromých farem v JAR zabývajících se chovem těchto poddruhů nosorožců.

Nosorožci dvourozí, neboli nosorožci černí, jsou oproti nosorožcům tuponosým menší a více agresivní. Zvýšená agresivita je způsobena horším zrakem těchto zvířat, díky čemuž útočí na všechny pro ně zdánlivě nebezpečné předměty. Výška nosorožců se pohybuje okolo 1,6 m, délka těla mezi 2,8–3,8 m a váha mezi 800–1400 kg (WWF, 2015). Na hlavě mají dva výrazné rohy o průměrné délce 50 cm, které používají zejména k obraně při vzájemných soubojích a k vyhrabávání potravy ze země. Oproti nosorožcům tuponosým žijí samostatně a nevytváří skupiny. Nosorožec dvourohý se původně vyskytoval v celé Africe, avšak v dnešní době se přibližně 5000 posledních volně žijících jedinců nachází výhradně ve východní Africe. Odhadem 240 jedinců žije v zajetí (IUCN, 2010). Poměrně významnou roli podobně jako v případě nosorožců tuponosých hraje ZOO Dvůr Králové, které se jako jedné z mála zoologických zahrad podařilo od konce 70. let odchovat již 39 mláďat (Stejskal, 2014).

Podobně jako u nosorožce tuponosého se u nosorožců dvourohých vyvinulo 6 poddruhů, které se vzájemně liší pravděpodobně pouze oblastí výskytu. Genetické odlišnosti jednotlivých druhů nejsou vědecky prokázány. Rozlišuje se poddruh somálský, angolský, východní, jižní, jihozápadní a severozápadní. Poslední

jmenovaný poddruh nosorožce tuponosého je od roku 2011 považován za vyhubený (Zikán, Němec, 2012).

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, jsou nosorožci společně se slony hlavním cílem organizovaných pytláckých skupin v Africe. I přesto, že byly všechny druhy nosorožců, včetně těch asijských, zařazeny v roce 1977 do první přílohy úmluvy CITES, která zakazuje veškerý mezinárodní obchod, tak neustále dochází ke snižování počtu volně žijících nosorožců po celém světě (CITES, 2014). Kvůli nenasytné asijské poptávce po drceném nosorožčím rohu dochází k zabíjení stále většího počtu zvířat. Během roku 2012 bylo například zabito kolem 750 volně žijících nosorožců a v roce 2013 se počty zabitých nosorožců pohybovaly kolem 1000 jedinců (Ferreira et al., 2014; Johnson, 2014). Tato čísla představují necelé 3 % z celkového počtu všech volně žijících nosorožců v Africe. Při současné míře pytláctví by mohlo dojít k vyhubení volně žijících afrických nosorožců během následující 10–20 let (Johnson, 2014).

Paradoxně až k 80 % všech úmrtí nosorožců dochází na území národních parků, které jsou přitom považovány za místa, kde jsou volně žijící zvířata v bezpečí (Kabukuru, 2013). Bohužel ale ani veškeré úsilí vynaložené protipytláckými hlídkami nedokáže všechna zvířata ochránit. Těmto hlídkám nepomáhají ani místní lidé, kteří v mnoha případech naopak spolupracují s pytláky, a to například tím, že jim poskytují aktuální informace o pohybu těchto hlídek. Situaci paradoxně nepomáhají ani místní vlády, které by měly stát za těmito strážci a napomáhat jim ohrožená zvířata chránit.

Například vláda v JAR každoročně uděluje několik desítek až stovek licencí lovcům ze západních zemí k legálnímu zabíjení nosorožců. Tato legalizace zabíjení kriticky ohroženého zvířete částečně podkopává veškeré snahy hlídek národních parků i různých neziskových organizací či jedinců snažících se o ochranu těchto zvířat. Mezi lety 2010–2012 bylo navíc chyceno protipytláckými hlídkami v JAR 573 pytláků, kteří byli následně předáni do rukou policie. Následně bylo ale odsouzeno a potrestáno pouhých 28 pytláků (Johnson, 2014). Proti zbylým pytlákům neexistovaly dostatečné důkazy, které by je usvědčily v jejich ilegální činnosti. Dle mého názoru je vydávání povolenek k lovu nosorožců v JAR krokem zpět, který určitě nepřispěje k zachování a opětovnému růstu populací tohoto druhu.

2.2 Slon africký

Sloni afričtí patří s výše zmíněnými nosorožci mezi zvířata nejvíce ohrožená pytláctvím v Africe. Společně se slonem indickým je slon africký označován za největší žijící suchozemské zvíře a za jedno z nejméně inteligentních zvířat na světě.

Slon africký původně obýval téměř celý kontinent Afriky kromě Sahary a horských oblastí. V dnešní době žije převážně ve střední a východní Africe. Ze západní a jižní Afriky byl vytlačen v důsledku rostoucí lidské populace a následného záněru jejich přirozených stanovišť výstavbou lidských sídel a infrastruktury. Kromě záněru přirozeného prostředí došlo lidskou činností v západní a jižní Africe také k narušení jejich migračních cest za potravou a vodou, a sloni tak byli nuceni stěhovat se za obživou z jihu dále na sever a východ. Odhaduje se, že v dnešní době se až 95 % afrických sloních populací nachází právě ve střední a východní Africe, a pouhých 5 % slonů žije v lesích Konžského pralesa (Maisels et al., 2013). Záněr jejich přirozených stanovišť společně s rostoucí poptávkou po slonovině vedl ve 20. století k prudkému poklesu sloních populací. V 16. století žilo na africkém kontinentu přibližně 10 000 000 slonů, na počátku 20. století 3 000 000–5 000 000 jedinců a v dnešní době se počty pohybují pouze kolem 500 000 (Gobush et al., 2008; WWF, 2010; Save Elephants, 2014).

Slon africký (lat. *Loxodonta africana*) patří se slonem indickým (lat. *Elephas maximus*) do třídy savců a řádu chobotnatců. V Africe se na základě odlišného způsobu života a rozdílných genetických vloh časem vyvinuly dva odlišné poddruhy slona afrického, a to slon savanový (lat. *Loxodonta africana*) a slon pralesní (lat. *Loxodonta cyclotis*) (Save Elephants, 2014).

Sloni savanový a sloni pralesní se od sebe liší především tělesnou stavbou, ale také způsobem života. Vzájemně se nekříží a ani spolu nevytváří smíšená stáda. Slon savanový je v Africe mnohem rozšířenějším druhem a žije především v pouštích, polopouštích a savanách. Jeho tělo je oproti slonovi pralesnímu mnohem větší a robustnější. Samci váží kolem 6 tun, na výšku měří až 4 metry a jejich kly mohou dosahovat váhy až 60 kg. Samice jsou menší, váží pouze kolem 3 tun a měří přibližně 3 metry. Jejich kly váží pouhých 10 kilogramů. Uši slona savanového mají hranatý až trojúhelníkový tvar a díky husté síti drobných cév slouží k ochlazení tělesné teploty zvířete (Save Elephants, 2014).

Slon pralesní je oproti slonovi savanovému mnohem menší a drobnější tělesné stavby. Samci slona pralesního dosahují zhruba stejné váhy i výšky jako samice slona savanového. Sloni pralesní mají také menší a přirozeně nahnědlé kly, které jsou díky jejich téměř kolmému postavení vůči zemi více přizpůsobeny životu slona pralesního v lese, jelikož mu slouží k prodírání se hustým porostem. Pralesní poddruh slona má mnohem menší a oválné uši. Rozlišovacím znakem obou druhů je dále například počet nehtů na nohou nebo osrstění chobotu u slona pralesního. Hlavním stanovištěm slona pralesního je Konžský prales.

Ve většině studií a publikací ale tyto poddruhy nejsou rozeznávány a jsou označovány jednotně jako slon africký. Tímto způsobem například oba africké poddruhy slonů označuje i IUCN při kategorizaci slona afrického jako zranitelného druhu (IUCN, 2014). Oba poddruhy slonů budu dále v této práci také označovat jednotným označením jako slon africký.

Sloni jsou velice společenská zvířata a sdružují se zhruba do desetičlenných stád. Hlavou stáda je nejstarší samice a členy stáda tvoří její potomci a vnoučata. Sloní samci stádo opouštějí, jakmile dosáhnou pohlavní dospělosti ve věku 10–14 let. Následně vytváří mládenecké skupiny a v pozdějším věku žijí samci osamoceně. V případě většího počtu jedinců v rámci jednoho stáda se sloni rozdělí na více stád, která se ale dále vzájemně setkávají a díky perfektní sloní paměti i poznávají. Vznikají tak pak tzv. sloní klany nebo okrsky, které mohou čítat až několik stovek slonů.

Již zmíněná perfektní sloní paměť je pro slony klíčová při hledání zdrojů obživy. Právě díky paměti se sloni pohybují až ve vzdálenosti 80 km od vodního zdroje. Sloni jsou dále býložravci a při získávání potravy využívají svůj chobot (například ke šťourání živin z půdy, olupování kůry stromů, lámání větví, vyvracení stromů atd.). Denně jedí 18–20 hodin a dospělý jedinec denně zkonsumuje až 300 kg rostlin. Březost slonů trvá 22 měsíců a následně se rodí zpravidla jedno mládě, přibližně 1 m vysoké a 100 kg vážící. Délka života slonů se pohybuje kolem 60 let. (Greenpeace, 2014; Save Elephants, 2014; ZOO Zlín, 2014).

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, jsou sloni a nosorožci nejvíce ohroženi z důvodu rostoucí poptávky po jejich klech a rozích. Až 90 % všech sloních úmrtí na africkém kontinentu je připisováno pytlákům a jejich lovu kvůli slonovině (WILD AFRICA, 2011). Právě kvůli prudkému zmenšení sloních populací

způsobeného rostoucí poptávkou po sloních klech došlo také k růstu ceny slonoviny. Ta se v roce 2010 pohybovala kolem 750 USD za 1 kilogram nezpracované slonoviny a v roce 2014 až kolem 2100 USD za 1 kilogram (Save the Elephants, 2014). Vysoká poptávka po slonovině společně s ničením přirozeného stanoviště slonů vedlo v několika afrických státech k úplnému vyhubení sloních populací. Tato situace nastala v Burundi, Džibutsku, Gambii, Mauritánii a ve Svazijsku, kam ale byli sloni uměle navraceni. Situace se dá označit za kritickou i v ostatních afrických státech, kde je dle mého názoru vyhubení slonů otázkou několika dalších let.

V ostatních afrických státech byl slon africký zařazen v roce 1989 v rámci úmluvy CITES do první přílohy, která zakazuje mezinárodní obchod s vybranými zvířaty a rostlinami. V roce 1997 došlo ale kvůli nátlaku několika afrických vlád k přeřazení slona afrického do druhé přílohy, která dovoluje a kontroluje mezinárodní obchod s vybranými zvířaty a rostlinami. Toto přeřazení slona se týkalo sloních populací v Botswaně, JAR, Namibii a Zimbabwe (CITES, 2014). Dle mého názoru bylo toto rozhodnutí nešťastné a umožnilo tak dále (a částečně legálně) nasycovat obrovskou asijskou poptávku po slonovině.

Rostoucí poptávce také nahrávají slabé nebo téměř žádné kontroly na hranicích afrických i asijských států. Naopak pozitivním příkladem člověka, který se snaží proti čínské poptávce po slonovině bojovat, je známý čínský basketbalista působící v NBA Yao Ming, který byl hlavní tváří televizní a billboardové čínské kampaně, která vyzývala čínský lid k zastavení zabíjení slonů kvůli jejich poptávce po slonovině (Denyer, 2014). Jak moc ale tato kampaň přiměla čínské obyvatele snížit svůj zájem o produkty ze slonoviny, není známé.

Ilegální zabíjení slonů pro slonovinu vede nejenom k zabíjení jedinců, ale také k mnohem širším sociálním dopadům na celá sloní stáda. Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, hlavním cílem pytláků jsou mohutní samci, žijící jednotlivě, a následně mohutné samice ve věku okolo 30 let, které jsou vůdkyněmi stád. V případě zabití vůdčí samice dochází k narušení a případně i přetrhání sociální vazeb ve stádu, jelikož je tato samice většinou matkou, popř. babičkou celého stáda, a tudíž i stmelujícím prvkem stáda. Pozůstalí členové stáda po ztrátě vůdčí samice drží méně při sobě, ocitnou se ve stresu, v jehož důsledku může být snížena i reprodukční schopnost dospívajících samic. Toto zjištění vyplývá z výzkumu

autorů Gobush et al., který byl proveden v letech 2003–2005 v národním parku Mikumi v Tanzanii, při kterém bylo sledováno přes 200 sloních samic. Po ztrátě vůdčí samice bylo 33 % sledovaných samic následně klasifikováno na základě rozborů trusu a DNA jako *neplodné* (Gobush et al., 2008).

Kromě ilegálního zabíjení slonů pro slonovinu jsou sloní populace v ohrožení díky již zmíněnému populačnímu růstu, s tím spojeným růstem infrastruktury, zabíráním přirozených sloních stanovišť, přeměnou půdy na plantáže nebo ornou půdu apod. Dále jsou sloni ohroženi také zabíjením místními africkými lidmi z důvodu obrany svého majetku nebo vlastní sebeobrany. Toto se týká především afrických farmářů, jejichž půda je ničena v důsledku migrování slonů za obživou nebo kvůli hledání potravy přímo na polích farmářů atd. Farmáři se následně brání házením kamenů, hořících klacků nebo střelením šípů po slonech.

Tomuto problému a případnému zabíjení slonů farmáři se snaží předcházet například anglická nezisková organizace *Save the Elephants*, která v rámci projektu *The Elephants and Bees* podporuje výstavby včelích úlů v okolí farem. Tyto úly pak plní dva úkoly. V první řadě mohou farmáři z včelí aktivity získávat med, který mohou následně prodat nebo zkonsumovat, a v druhé řadě přirozeně pomohou ochránit farmářskou půdu před slony kvůli přirozenému strachu slonů z včel. Ačkoliv totiž mají sloni kůži tlustou až 4 cm, v okolí očí, na chobotě a na uších ji mají velice tenkou a citlivou, a v případě včelího bodnutí velice trpí.

Při případném sloním útoku na zemědělskou půdu s několika pravidelně rozmístěnými včelími úly je velice pravděpodobné, že sloni v případě poničení těchto úlů budou včelami pobodáni a vzhledem ke své perfektní sloní paměti se tomuto místo propříště vyhnou. V praxi tento projekt funguje na několika farmách v Botswaně, Keni, Mozambiku, Tanzanii a Ugandě. Dle mého názoru se jedná o unikátní a především přirozenou ochranu farmářské půdy před slony, kteří ji dokážou podupat a zničit tak veškerou úrodu. (Elephants and Bees Project, 2014)

2.3 Lev africký

Lev africký, neboli lev pustinný, patří v současné době společně s nosorožci, slony a gorilami mezi africká zvířata nejvíce ohrožená pytláctvím a trofejním lovem. Různé

zdroje a různí autoři se liší v počtech odhadovaných volně žijících lvů, ale průměrně se shodují na číslech mezi 20 000–35 000 jedinci. Lindsey dokonce uvádí, že v posledních sto letech došlo kvůli rostoucí oblíbě trofejního lovu o snížení populací afrických lvů až o 82 % (Lindsey et al., 2013).

Lev africký původně obýval celý africký kontinent, jihovýchodní Evropu a Přední Asii. Předek lva afrického, lev jeskynní, obýval dokonce téměř celou Evropu (Němec, 2011). V současné době se největší volně žijící populace lvů nachází v národních parcích a rezervacích v Tanzanii, která je kvůli tomu také nejoblíbenější destinací trofejních lovců pro lov lvů a levhartů (Packer et al., 2010). V několika afrických státech byl volně žijící lev africký dokonce prohlášen za vyhubeného. Jedná se o Alžírsko, Džibutsko, Egypt, Eritreu, Gabon, Gambii, Libyi, Lesotho, Mauritanii, Maroko, Sierra Leone, Tunisko a Západní Saharu (IUCN, 2014). Ve všech těchto zemích je možné spatřit lvy pouze v zoologických zahradách nebo u soukromých chovatelů.

Paradoxně ale lev africký dle IUCN spadá pouze do kategorie *zranitelný*. Tedy do stejné kategorie jako slon africký, jehož stav se ale odhaduje na 500 000 jedinců. Dle mého názoru je vzhledem ke zbývajícimu počtu volně žijících lvů také poněkud paradoxní zařazení lva afrického do druhé přílohy úmluvy CITES, která umožňuje mezinárodní obchod se lvími trofejemi.

Podobně jako u nosorožců nebo slonů existuje také několik poddruhů lva afrického (lat. *Panthera leo*), které se vzájemně liší oblastí výskytu, genetikou a počtem zbývajících přeživších jedinců. V Keni a v Tanzanii žijí například lvi masajští (*Panthera leo massaica*), neboli lvi núbijští, v Senegalu dále lvi senegalští (*Panthera leo senegalensis*), kteří jsou společně se lvy konžskými (*Panthera leo bleyenberghi*) téměř na pokraji vyhynutí. Pouze v zoologických zahradách pak lze spatřit lvy berberské (*Panthera leo leo*), kteří jsou ve volné přírodě považováni za vyhubené. Roku 1865 pak byl vyhuben lev kapský (*Panthera leo melanochaita*), který obýval především oblast jižní Afriky. (ZOO Praha, 2014)

Kromě výše uvedených poddruhů existuje také jeden další poddruh lva afrického, žijící v Asii. V indické rezervaci Gírský lev žije přibližně posledních 400 volně žijících jedinců lva perského, neboli lva indického (*Panthera leo persica*). Tento jediný asijský

poddruh obývá suché tropické lesy a je poměrně menší než lev africký. V zoologických zahradách po celém světě se nachází přibližně 300 lvů perských (ZOO Bojnice, 2014).

Významnou roli v jejich chovu hraje také pražská zoologická zahrada, do které by měli ve druhé polovině roku 2015 přicestovat 3 potomci volně žijících lvů perských právě z výše zmíněné indické rezervace (Bobek, 2014). Lev perský je v současné době považován za nejohroženější poddruh lva afrického a spadá proto jako jediný poddruh lva do první přílohy úmluvy CITES (CITES, 2014). Zisk takto vzácných jedinců je určitě velice významný a důležitý, neboť při současném počtu přibližně 300 lvů indických žijících v zajetí by brzy, ač nechtěně, došlo k příbuzenskému křížení, které by časem negativně ovlivnilo genetiku těchto lvů.

Lvi jsou společenská zvířata a žijí ve smečkách, které mají průměrně okolo 10 členů. Smečka je tvořena 2–3 dospělými samci, několika samicemi a jejich mláďaty. Samci žijí v jedné smečce přibližně 2–3 roky, poté smečku opouští a přidávají se k jiné smečce (Whitman et al., 2004). Volné místo ve smečce velice brzy převezme nový samec. Ten pak s ostatními samci ve smečce bojuje o dominantní postavení. Nově přichozí samec také často zabije nejmenší mláďata, aby tak mohlo u kojících samic opět co nejdříve nastat období říje. Březost samice poté trvá přibližně 100 dní a rodí 1–6 mláďat (Němec, 2001). Mimo smečky pak žijí staří a nemocní jedinci nebo mladí lvi, kteří se toulají mezi smečkami a hledají místo ve smečce, kde by je mohli přijmout jako nové dospělé samce.

Samci lvů jsou poněkud větší než samice a jsou rozpoznatelní díky jejich mohutné hřívě, která slouží k zastrašení nepřítele a k obraně krku a hlavy při soubojích sameců. Hlavní potravu lvů tvoří především kopytníci a malí savci. Výjimečně si větší smečka troufne i na větší zvíře, jako je například slon nebo žirafa. Dle mého názoru je velice zajímavé, že loví pouze samice, popřípadě i s odrostlejšími mláďaty, která pouze přihlížejí a učí se lovu. Samci mezitím hlídají teritorium své smečky, které může dosahovat plochy až několik desítek km² a vyčkávají, až samice přinesou kořist. Na tu se pak jako první vrhne dominantní samec, poté ostatní samci, samice a až nakonec se mohou najíst mláďata. Ve volné přírodě se lvi dožívají průměrně 15 let, v zajetí to pak může být 30–40 let (Whitman et al., 2014).

Díky říji samic několikrát do roka a vrhu až 6 mláďat mají lvi přirozený předpoklad k přemnožení se. Bohužel tomu tak ale není, jelikož již zmíněná rostoucí obliba

trofejního lovu společně s lidskou činností je v současné době největším nepřítelem tohoto „krále zvířat“. Rychlost zabíjení lvů je tak velmi vysoká. Dle IUCN se na světě v roce 1978 nacházelo přibližně 76 000 lvů a v roce 2002 klesl odhadovaný počet na 39 000 lvů. V současné době se pak odhadovaný stav lvů pohybuje kolem 32 000 (IUCN, 2014). Podlé mého názoru je vyhubení volně žijících lvů v Africe i v Asii otázkou několika dalších let.

Zvyšování počtu volně žijících lvů by podle mě mohl možná pomoci úplný zákaz dovozu lvích trofejí do rozvinutých zemí, tedy především USA a Evropy. Politikami vybraných zemí, které mohou v některých případech napomáhat zabíjení ohrožených zvířat, se budu věnovat ve třetí kapitole.

2.4 Gorila nížinná, gorila horská

Gorily jsem si pro podrobnější popis v rámci této kapitoly vybrala z toho důvodu, že v afrických státech, ve kterých se vyskytují, patří společně s dalšími primáty mezi nejčastěji lovená větší zvířata pro účely zisku masa divokých zvířat. Dalším důvodem, proč jsem si gorily pro tuto podkapitolu vybrala, je to, že gorily sama velice obdivuji a jsem jejich velkým příznivcem. Gorily se také navíc oproti výše uvedeným nosorožcům, slonům a lvům téměř ve všem liší. Troufám si říct, že gorily mají s nosorožci, slony a lvy společné jen to, že žijí v Africe, a že patří mezi druhy zvířat nejvíce ohrožené lovem.

Gorily patří společně s orangutany, šimpanzy a člověkem do řádu primátů a čeledi hominidů. Typickými znaky této čeledi je například držení mohutnějšího a méně ochlupeného těla ve svislé poloze, vysoká pohyblivost končetin, absence ocasu, aktivita přes den a spánek v noci, neschopnost nočního vidění, špatný čich, dlouhodobá péče o potomky a větší mozkovina (The Dian Fossey Gorilla Fund International, 2014). Lze je tedy považovat za o něco méně vyvinutou sesterskou skupinu mnohem vyvinutějšího člověka moudrého (*Homo sapiens sapiens*).

Původním domovem goril jsou zejména tropické lesy střední Afriky. V dnešní době je oblast výskytu goril omezena pouze na několik rezervací a národních parků ve střední Africe. Ve volné přírodě mimo rezervaci nebo národní park je prakticky téměř nemožné volně žijící gorily potkat. V dnešní době tak lze gorily spatřit zejména ve Rwandě,

Ugandě, Gabonu, Demokratické republice Kongo, Kamerunu, Rovnickové Guinei nebo v Nigérii. Současný odhadovaný počet volně žijících goril se pohybuje okolo 120 000–150 000 (The Dian Fossey Gorilla Fund International, 2014). Jejich počet ale ze dne na den prudce klesá, a to zejména kvůli těžbě dřeva v tropických lesech, která ohrožuje jejich domovy, a také kvůli rostoucí míře lovu primátů za účelem obživy místních lidí. Dle odhadů je v Africe každým rokem zabito přibližně 8000 lidoopů (tedy goril, orangutanů a šimpanzů) (Šmejkalová, 2008).

Rod goril lze rozdělit na několik poddruhů, lišících se vzájemně místem výskytu, genetikou i tělesnými znaky. Rozdělení goril na jednotlivé poddruhy je velice spekulativní a samotní odborníci se nemohou na jednotném rozdělení shodnout. Spory se vedou především o vzájemnou genetickou provázanost jednotlivých poddruhů, na základě které jsou poddruhy goril různě rozřazovány. Pro tuto práci jsem si vybrala klasifikaci světově uznávaného českého paleoantropologa a primatologa Václava Vančaty, který gorily klasifikuje na dva základní poddruhy – gorily nížinné a gorily horské. Oba tyto základní poddruhy goril spadají dle IUCN do kategorie *kriticky ohrožené* a jsou zařazeny v první příloze úmluvy CITES zakazující veškerý obchod s těmito živočichy i s částmi jejich těl (IUCN, 2014; CITES, 2014).

Gorily nížinné (lat. *Gorilla gorilla*) jsou mnohem početnější než gorily horské a žijí převážně v nížinatých tropických lesech a vysočinách střední Afriky do 3300 m n.m. (Vančata, Vančatová, 2010). Gorily nížinné mají převážně hnědočerně zbarvené kratší a řidší chlupy, zatímco gorily horské mají chlupy mnohem delší, hustší a černé. Tento poddruh goril je mnohem více ohrožen lovem pro jejich maso, neboť je pro lovce díky jejich životu převážně v nížinách snadno dostupný. Gorily nížinné se dělí na západní, východní a nigerijské.

Gorily nížinné západní (lat. *Gorilla gorilla gorilla*) patří mezi nejpočetnější poddruh goril nížinných, jelikož jejich počty ve volné přírodě dle odhadů přesahují až 100 000 jedinců (Vančata, Vančatová, 2010). Gorily nížinné západní navíc patří k nejčastějším gorilím zástupcům v zoologických zahradách po celém světě. Poměrně vysoký počet tohoto poddruhu je dán také jejich výskytem, neboť žijí na území 7 afrických zemí – Angoly, Demokratické republiky Kongo, Gabonu, Kamerunu, Konžské republiky, Rovnickové Guinei a Středoafričské republiky (The Dian Fossey Gorilla Fund International, 2014).

Dalším poddruhem je gorila nížinná východní (lat. *Gorilla gorilla graueri*), neboli také gorila Grauerova, která má téměř stejné genetické vlastnosti jako gorila horská. Právě tato blízkost je předmětem výše zmíněného sporu vědců o jednotlivé rozdělení goril. Počet volně žijících jedinců tohoto poddruhu se pohybuje kolem 1000 a hlavní oblastí výskytu je východ Demokratické republiky Kongo (Vančata, Vančatová, 2010).

Třetím a zároveň posledním poddruhem gorily nížinné je gorila nížinná nigerijská (lat. *Gorilla gorilla diehli*). Tento poddruh patří mezi nejvíce ohrožený, protože se jeho populace ve volné přírodě pohybuje pouze kolem 300 jedinců. Vyskytuje se pravděpodobně pouze na hranicích Nigérie a Kamerunu v několika izolovaných rodinách (The Dian Fossey Gorilla Fund International, 2014).

Horské gorily (lat. *Gorilla beringei beringei*) jsou považovány za samostatný poddruh goril, jsou nejmenší ze všech goril a také nejvíce prozkoumané díky činnosti americké biologky Dian Fossey, o které bude řeč dále v této práci. Po gorilách nížinných nigerijských jsou považovány za druhé nejvíce ohrožené, neboť se jich v Africe vyskytuje přibližně jenom 680 (IUCN, 2010). Horské gorily žijí v Africe pouze ve dvou oblastech – v národním parku Virunga, nacházejícím se na hranicích Rwandy, Ugandy a Demokratické republiky Kongo, a v ugandském národním parku Bwindi. Jak již napovídá pojmenování tohoto druhu, tak žijí v drsném klimatu v nadmořských výškách přesahujících 4000 m n. m. (The Dian Fossey Gorilla Fund International, 2014). K životu ve vlhkém, mlhavém a chladném prostředí se přizpůsobily jejich chlupy, a to tím, že jsou mnohem hustší, delší a černé, aby tak pohlcovaly veškeré sluneční světlo a zahřívaly tak co nejvíce tělo zvířete.

V současné době dochází k mírnému nárůstu počtu horských goril právě díky činnosti dnes již zemřelé biologky Dian Fossey, která celý svůj život zasvětila životu mezi gorilami. K nárůstu počtu horských goril přispívá i The Dian Fossey Gorilla Fund International, který se v současné době zabývá ochranou horských goril, a který společně s dalšími organizacemi podporuje ekoturismus. Smyslem tohoto ekoturismu je poznávání horských goril za pomoci průvodců, kteří dokonale znají jednotlivé gorilí rodiny a dokážou tak turistům vyprávět i poutavé a zajímavé příběhy o jednotlivých členech gorilí rodiny. Ochrana goril prostřednictvím tohoto fondu je pak prováděna v podobě podpory protipytláckých hlídek, a v podobě osvěty místních lidí, kterým se snaží pomoci najít alternativní způsob obživy namísto zabíjení goril jako zdroj masa.

Příkladem využití ekoturismu pro ochranu horských goril je vlastní projekt na rozvoj ekoturismu mladého a vzdělaného Edwina Sabuhoro, pocházejícího ze Rwandy, který prostřednictvím tohoto projektu dokázal ve vesnici sousedící s národním parkem Virunga zvýšit příjmy z ekoturismu o 40 %. Místní lidé pochopili, že pokud budou gorily chránit a turisté budou moci nadále zvířata přijíždět obdivovat, bude to vesnici přinášet další zisky a finanční prostředky. Díky ochraně goril místními lidmi došlo navíc v okolí této vesnice k poklesu pytláctví až o 60 %. Do zabíjení goril v okolí této vesnice tak pravděpodobně byli zapojeni místní lidé, pro které bylo gorilí maso součástí jídelníčku. Celkově ekoturismus ve Rwandě zažívá v dnešní době doslova „boom“. Příjmy z ekoturistických zájezdů za gorilami totiž tvoří až 80 % všech příjmů Rwandy z cestovního ruchu. (Šmejkalová, 2008; The Dian Fossey Gorilla Fund International, 2014).

Gorily nížinné i gorily horské jsou velice společenská zvířata a žijí v rodinách, jež mohou čítat až 30 jedinců. Hlavním vůdcem každé rodiny je tzv. stříbrohřbetý samec starší 12 let. Toto označení je odvozeno od pruhu našedlých chlupů na jeho zádech. Tento samec má v gorilí rodině rozhodující „slovo“, uklidňuje konflikty mezi členy rodiny, organizuje cesty za potravou a brání rodinu v případě napadení nepřítelem. Pokud vůdčí samec z jakéhokoliv důvodu zemře, celá rodina se většinou rozpadá a jednotliví členové se přidávají k jiným rodinám. Pouze zřídka kdy rodinu převezme jiný vůdčí samec.

Kromě vůdčího samce se v gorilí rodině vyskytují také mladší samci označování jako černohřbetí samci. Tito mladí samci v 11 letech svou rodinu opouští a vydávají se hledat samice, se kterými poté vytvoří vlastní skupinu. Dalšími členy rodiny jsou samice a jejich mláďata. Samice jsou březí přibližně 260 dní a rodí zpravidla jedno mládě. Zajímavostí je dle mého názoru poměrně pozdní věk pohlavní dospělosti, neboť gorilí samci pohlavně dospívají až ve věku 11 let a samice zhruba v 10 letech. Vzhledem k průměrné délce života 30–40 let dokáže samice během svého života porodit průměrně 2–6 mláďat a samec zplodit přibližně 10–20 potomků (Lindsley, Sorin, 2001).

Zajímavý je u goril především způsob jejich komunikace, který je velice podobný lidské komunikaci. Gorily se totiž vzájemně dorozumívají zvuky, postoji, gesty a výrazy tváře. V případě nebezpečí a snahy o zastrašení nepřítele buší pěstmi na

hrud', řvou a cení zuby. Zde bych ráda zmínila výjimečnou gorilí samici jménem Koko, žijící v ZOO v San Franciscu, která se díky své ošetřovatelce naučila přibližně 1000 znaků znakového jazyka a dokáže chápat význam až 2000 anglických slov. Zajímavá byla také vazba této gorily na kočku, kterou považovala za svého přítele, a po jejíž smrti gorila své ošetřovatelce vyjádřila znaky „smutek“ a následně své emoce doprovodila výrazy ve tváři (The Gorilla Foundation, 2014). Neskutečná inteligence tohoto zvířete potvrzuje opravdu velice blízkou příbuznost goril s člověkem.

Jak jsem již zmínila výše, za největší hrozbu goril je považován stejně jako v případě nosorožců, slonů i lvů, člověk. Těžbařské společnosti nenávratně ničí tropické lesy a společně s budováním infrastruktury jsou gorily vytlačovány ze svých původních obydlí. Stavbou silnic pro těžbu dřeva navíc dochází k usnadnění pronikání lidí (případných pytláků) do dříve odlehlých míst lesů. K záběrům půdy dochází také z důvodu přeměny lesních ploch na zemědělské plochy.

Kromě ztráty přirozeného prostředí jsou gorily ohroženy již zmíněným lovem místních lidí pro jejich maso, které je považováno za velice cenné a na africkém jídelníčku představuje velice prestižní potravinu. V restauracích se maso dokonce ani nevyskytuje na běžném jídelním lístku, ale je připraveno hostům pouze na základě předešlé domluvy. Následná cena gorilího masa v restauraci je pak až trojnásobně vyšší než cena jiného druhu masa (Šmejkalová, 2008). Podobně jako nosorožčí rohy je gorilí maso považováno za afrodiziakum, které dodává sílu a mužnost.

Gorilí populace dále ohrožuje také jejich přílišná blízkost k člověku, které paradoxně přispívá i ekoturismus a veškerý blízký kontakt s člověkem. Všichni primáti jsou podobně jako lidé velice náchylní k různým nemocem a právě díky genetické blízkosti se mezi lidmi a primáty mohou vzájemně přenášet nemoci. Primáti v zajetí pak z toho důvodu mohou zemřít i na banální lidskou nemoc, například rýmu. K přenosu nemocí může dojít ale i konzumací syrového masa primátů nebo nehygienickou manipulací s masem. V případě konzumace nedostatečně zpracovaného masa zvířete může dojít lehce k přenosu nemoci nebo jen zárodku nemoci na člověka.

Lidská činnost, a paradoxně možná také vůbec existence samotného člověka, negativně ovlivňuje nejenom výše uvedené druhy zvířat žijících v Africe, ale také mnohé další druhy po celém světě. Dominantní postavení člověka a jeho snaha

podmanit si celý svět tak dle mého názoru přináší pouze zkázu ostatním živočichům a rostlinám a ve výsledku i celé planetě.

Na závěr této kapitoly si tedy můžeme odpovědět na druhou výzkumnou otázku: které druhy zvířat jsou pytláctvím nejvíce ohroženy? V současné době jsou nejvíce ohroženy ty druhy zvířat, které jsou vysoce atraktivní pro pytláky zejména kvůli jejich rohům a klům, jako cenné trofeje lovců a kvůli oblibě a cenně jejich masa. Tyto druhy jsou uvedeny v tabulce č. 3. Pro bližší charakteristiky jsem si vybrala právě ty druhy zvířat, které jsou pro pytláky nejvíce atraktivní a zároveň se jejich počty ve volné přírodě prudce snižují a v několika následujících letech jim hrozí vyhynutí.

Nosorožce a slony jsem si pro tuto práci vybrala jako zvířata nejvíce ohrožená nenasytnou asijskou poptávkou po jejich rozích a klech, které mají dle mýtických asijských pověstí povzbuzující a zázračné účinky na lidský organismus.

Lvy jsem si pro tuto práci vybrala jako nejvíce lovené zvíře trofejními lovci, které sice nelze přímo označit za pytláky, ale svojí touhou po trofejích způsobují stejné škody jako pytláci – tedy decimují zvířecí populace.

Na závěr jsem si vybrala gorily, které se od nosorožců, slonů i lvů značně liší v mnoha směrech. Gorily společně s ostatními primáty navíc patří mezi jedny z nejčastěji lovených druhů zvířat, jako zdroj masa pro místní lidi. Vybrala jsem si je také proto, že jsou mi gorily velice blízké a jsem jejich velkým příznivcem a nadšencem a podívat se na volně žijící gorily do Afriky je mým snem. V této kapitole jsem se tedy podrobněji věnovala zvířatům nejvíce ohroženým asijskou poptávkou po zvířecích produktech, trofejním lovem a lovem pro zisk masa.

3. Postoje a role vlád v rozvojových a rozvinutých zemích

V této kapitole bych se chtěla blíže věnovat vybraným mezinárodním úmluvám a institucím, které se snaží určitým způsobem regulovat a kontrolovat mezinárodní obchod s ohroženými druhy zvířat, a dále také postojům vybraných vlád rozvojových i rozvinutých zemí. V první podkapitole bude zmíněna úmluva CITES, která reguluje mezinárodní obchod se živočichy i rostlinami na základě klasifikace jednotlivých druhů živočichů i rostlin do tří kategorií, které se vzájemně liší omezením obchodování s těmito druhy. Dále se blíže zaměřím na činnost instituce IUCN, která kategorizuje všechny druhy zvířat dle stupně ohrožení, jenž vychází z několika kritérií (počet žijících jedinců ve volné přírodě a v zajetí, schopnost reprodukce, přirozený přírůstek, popř. úbytek určitého druhu atd.). Na závěr této podkapitoly se zaměřím na instituci WWF a její činnost v rámci ochrany vybraných ohrožených druhů zvířat.

Ve druhé podkapitole se budu věnovat postojům vybraných rozvojových zemí, které jsou domovem ohrožených druhů zvířat. Postoje rozvojových zemí jsou často paradoxní, jelikož mnohé země oficiálně vystupují proti pytláctví a snaží se ohrožené druhy zvířat „na oko“ chránit, ale v pozadí naopak pytláctví díky korupci často podporují, jelikož jim přináší značné příjmy do státního rozpočtu. Právě pytláctví a nelegální lov zvířat v rozvojových zemích také často sponzoruje různé kriminální skupiny lidí.

Ve třetí podkapitole se zaměřím na postoje vůči pytláctví ve vybraných rozvinutých zemích. Právě z rozvinutých zemí pochází většina trofejních lovců a veškeré jimi ulovené trofeje jsou vyváženy právě do těchto zemí.

3.1 Mezinárodní legislativa

3.1.1 CITES

Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (angl. *Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*, zkráceně CITES) je nejvýznamnější mezivládní úmluvou, která se snaží regulovat a kontrolovat mezinárodní obchod se živočichy

a rostlinami, jež jsou akutně ohroženy vyhynutím nebo jim v blízké době vyhynutí hrozí.

Počátky této úmluvy sahají do 60. let 20. století, kdy byla na konferencích IUCN čím dál více diskutována nutná ochrana regulace obchodu s určitými živočichy a rostlinami. První verze úmluvy byla podepsána ve Washingtonu všemi 80 tehdejšími členskými zeměmi IUCN v březnu roku 1973. Právě kvůli místu podpisu je tato úmluva často označována jako tzv. Washingtonská úmluva. V současné době úmluvu podepsalo 180 zemí¹⁷. (CITES, 2014)

Úmluva CITES vychází z vlastní klasifikace všech ohrožených druhů volně žijících zvířat a planě rostoucích rostlin do 3 kategorií. Tyto kategorie se vzájemně liší dle stupně ohrožení zařazených druhů a následně také stupněm povolení mezinárodního obchodu se zařazenými druhy. Nejvíce ohrožené druhy zvířat i rostlin, s nimiž je zakázán veškerý mezinárodní obchod, patří do první kategorie úmluvy CITES (tzv. CITES I). Všechny druhy v této kategorie jsou akutně ohroženy vyhubením. V této první příloze se nachází přibližně 630 druhů zvířat a kolem 300 druhů rostlin (CITES, 2014). Právě do této kategorie patří také výše zmíněný nosorožec dvourohý, nosorožec tuponosý¹⁸, slon africký¹⁹, lev perský, gorila nížinná a gorila horská.

Do druhé kategorie (tzv. CITES II) je zařazeno přibližně 4800 druhů zvířat a 29 500 druhů rostlin (CITES, 2014). Obchod s těmito zvířaty a rostlinami není zakázán, ale je v určité míře omezen a kontrolován. Zařazené druhy zvířat a rostlin v této kategorii nejsou bezprostředně ohroženy vyhubením, ale v případě neregulovaného obchodu a lovu by k jejich vyhubení pravděpodobně brzy došlo. Do této kategorie je zařazen například lev africký.

¹⁷ Česká republika podepsala úmluvu CITES k 1.1.1993 (CITES, 2014). Po vstupu ČR do Evropské unie v roce 2004 přijala ČR *Nařízení Rady (ES) č. 338/97 ze dne 9. prosince 1996 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi*. Tento zákon vycházející z úmluvy CITES blíže specifikuje a upřesňuje podmínky mezinárodního obchodu s volně žijícími ohroženými druhy zvířat a planě rostoucími ohroženými druhy rostlin (dále jen exempláři) v rámci zemí EU a v rámci vývozu, popř. dovozu ze zemí mimo EU (tzv. třetích zemí). Dále také stanovuje jednotlivé kontrolní orgány, jejichž cílem je právě kontrola obchodu a příslušných dokladů jednotlivých přepravovaných exemplářů. V ČR tuto kontrolní funkci vykonávají celní orgány, ČIŽP, Státní veterinární správa a Státní rostlinolékařská správa. Odbornou vědeckou funkci v ČR pod hlavičkou úmluvy CITES vykonává Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. (Kučera, 2013)

¹⁸ Kromě populací nosorožců tuponosých v JAR a ve Svazijsku, které jsou zařazeny do CITES II.

¹⁹ Kromě sloních populací v Botswaně, JAR, Namibii a Zimbabwe, které byly v roce 1997 zařazeny do CITES II.

Třetí kategorie (tzv. CITES III) zahrnuje živočichy a rostliny, které jsou ohroženy vyhubením pouze lokálně a většinou jsou zařazeny do této kategorie přímo na návrh samotných vlád zemí, ve kterých tyto druhy žijí, popř. rostou. Do této kategorie patří zhruba 135 druhů zvířat a pouze 12 druhů rostlin (CITES, 2014). Africká zvířata jsou v této kategorii zastoupena pouze třemi druhy, žijícími na území Botswany. Jedná se o hyenku hřivnatou, medojeda kapského a cibetku africkou.

Výše uvedená klasifikace je platná ve všech signatářských zemích úmluvy CITES. EU vytvořila vlastní poupravenou klasifikaci volně žijících druhů zvířat a planě rostoucích druhů rostlin, která ale není v rozporu s výše uvedenou oficiální klasifikací CITES, neboť je naopak ještě přísnější v zařazení druhů zvířat i rostlin do jednotlivých kategorií. EU v rámci *Nářízení Rady (ES) č. 338/97 ze dne 9. prosince 1996 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi* stanovila 4 kategorie: přílohu A (zahrnující všechny druhy zvířat i rostlin z první kategorie CITES I a zároveň také některé druhy z druhé kategorie CITES II), dále přílohu B (zbývající druhy z druhé kategorie CITES II společně s vybranými druhy z kategorie CITES III), přílohu C (zbylé druhy z kategorie CITES III, které nejsou zahrnuty v příloze B), a poslední přílohu D (druhy nezahrnuté v žádné příloze úmluvy CITES, jejichž dovoz je ale nutné hlásit příslušným kontrolním orgánům). Tuto kategorizaci musí dodržovat všechny členské země EU. (AOPK ČR, 2015)

V praxi je tato úmluva vymáhána například prostřednictvím vydávání povolenek k vývozu, popř. dovozu ohrožených druhů zvířat, rostlin nebo částí jejich těl do jednotlivých zemí nebo prostřednictvím povinného vedení podrobné dokumentace (o původu, chovateli, popř. pěstiteli, účelu vývozu apod.) v případě převozu exempláře. Například v případě importu loveckých trofejí ze zemí, kde k pořízení trofeje došlo, jsou potřebná právě příslušná povolení k vývozu z těchto zemí a také povolení k dovozu ze zemí, kde byla lovecká trofej pořízena. Pro povolení k převozu musí být také splněna podmínka, že lovec trofej získal legálně na základě příslušných povolení a nevyužije ji pro komerční účely (Kučera, 2013). Státy, které legálně umožňují trofejní lov zvířat spadajících do přílohy CITES I, jsou navíc povinny konzultovat roční lovecké kvóty s příslušnými orgány úmluvy CITES. Právě toto je ale africkými vládami často obcházeno, jelikož africké vlády oficiálně stanoví roční lovecké kvóty, jež by měly zajistit udržitelný lov, ale za zády

CITES prodávají načerno další povolení k lovu, která přináší finance na konto takto zkorumpované vlády.

Kromě legislativy úmluva CITES dále například zaštiťuje program MIKE (angl. *Monitoring the Illegal Killing of Elephants*), který slouží ke sledování vývoje sloních populací a míry pytláctví v Africe a Asii. Tento program vznikl v roce 1997 na konferenci CITES, ale v platnost vešel až v roce 2001. Cílem tohoto programu je monitoring trendů v ilegálním zabíjení slonů, sledování změn v těchto trendech a sledování faktorů, které ke změnám vedou. Monitorování slonů vychází z počtu slonů žijících na určitém území, úmrtnosti slonů za určité období, velikosti území, na kterém sloni žijí atd. MIKE je v současné době implementován ve 44 zemích Afriky a Asie a je řízen samotnými státy. CITES jakožto zaštiťující organizace programu poskytuje technickou pomoc a pomoc při koordinaci aktivit. Zjištěné trendy ve vývoji sloních populací a míře pytláctví slonů v jednotlivých regionech pak napomáhají jednotlivým africkým státům ve vytváření politik. Na financování programu se mj. podílí i Evropská komise a Evropský rozvojový fond. (CITES, 2014).

Kromě programu MIKE úmluva CITES dále zaštiťuje i program ETIS (angl. *The Elephant Trade Information System*). Tento program monitoruje trendy v obchodu se slonovinou a podobně jako MIKE napomáhá při vytváření politik a zákonů členských států. Program je financován *United Kingdom's Department for Environment, Food and Rural Affairs*²⁰, WWF, sekretariátem CITES a *U.S. Fish and Wildlife Service*.(CITES, 2014).

Úmluva CITES má dle mého názoru zásadní vliv na regulaci a kontrolu mezinárodního obchodu s ohroženými druhy zvířat i rostlin. Neexistuje žádná jiná mezinárodní úmluva podobného rozsahu, která by mezinárodní obchod s ohroženými zvířaty a rostlinami regulovala. Mimo CITES existují také další úmluvy menšího rozsahu, které se ale specializují pouze na určité druhy zvířat nebo rostlin. CITES tak jednoznačně zastřešuje veškerý mezinárodní obchod a snaží se zajistit přežití ohrožených druhů volně žijících druhů zvířat a planě rostoucích druhů rostlin.

²⁰ Ministerstvo životního prostředí Velké Británie.

3.1.2 IUCN

Mezinárodní svaz ochrany přírody, nebo také Světový svaz ochrany přírody, (angl. *International Union for Conservation of Nature*, zkr. IUCN) je nejstarší a nejrozsáhlejší organizací na světě zabývající se ochranou přírodních zdrojů, jejich efektivním a udržitelným čerpáním a využíváním, a řešením globálních výzev a problémů. Tato organizace spojuje 87 vlád²¹, 123 vládních organizací, 1016 nevládních organizací a přibližně 11 000 odborníků z celého světa (IUCN, 2014). Představuje také neutrální fórum pro jednotlivé členy a v případě implementace různých projektů i fórum pro místní komunity, kterým se IUCN snaží naslouchat a spolupracovat s nimi.

Organizace byla založena pod hlavičkou UNESCO a na popud organizací, zabývajících se ochranou přírody, v roce 1948 ve francouzském městě Fontainebleau. Nejvyšším orgánem organizace je Sekretariát (vedený generálním tajemníkem), který sídlí ve švýcarském Glandu. Součástí organizace jsou také odborné komise zabývající se určitou tematickou oblastí, které se IUCN věnuje. Veškeré činnosti IUCN vychází z tzv. *Global Programme*, tj. programu sestaveného na každé 4 roky, který se snaží řešit aktuální témata a problémy. (Christoffersen, 1997; IUCN, 2014)

Aktivity a projekty IUCN spadají do různých oblastí (např. management ekosystémů, management vodních zdrojů, gender, sociální politiky, ochrana mořských a polárních ekosystémů, světové dědictví atd.). Ochrana ohrožených druhů zvířat, kterým se v rámci této práce věnuji, spadá také do několika oblastí (ochrana lesů, ochrana druhů a chráněné oblasti). Mezi pravděpodobně nejznámější aktivitu IUCN patří sestavování a pravidelná aktualizace tzv. Červeného listu ohrožených druhů. Tento dokument obsahuje přibližně 71 500 neohroženějších druhů živočichů a rostlin z celého světa a je sestavován a aktualizován odbornou Komisí pro přežití druhů (IUCN, 2014). Jednotlivé kategorie ohroženosti druhu jsou uvedeny v následující tabulce. Tento seznam je aktualizován každé dva roky a při každé aktualizaci na něj přibývají další ohrožené druhy živočichů a rostlin. Z neustálého

²¹ ČR je členskou zemí IUCN od 16. 2. 2000. V praxi toto členství znamená plnění a podporu jednotlivých aktivit, cílů a projektů vedených IUCN na území ČR a placení pravidelných ročních příspěvků. Veškerá činnost na území ČR je koordinována Ministerstvem životního prostředí a Výborem pro spolupráci se Světovým svazem ochrany přírody, který sdružuje členské organizace IUCN na území ČR. (CHM, 2014)

rozšiřování seznamu je zřetelný negativní celosvětový vývoj v zachování a ochraně populací živočichů a rostlin.

Červený list ohrožených druhů klasifikuje živočichy i rostliny do několika kategorií podle stupně ohrožení jednotlivého druhu. Jednotlivé kategorie a příklady druhů zvířat, spadajících do určité kategorie, jsou uvedeny v následující tabulce. Klasifikace druhů probíhá na základě několika kritérií: změny v počtu přeživších populací za určitou dobu (úbytek, popř. přírůstek populace), geografické rozšíření daného druhu (zmenšení, popř. zvětšení obývané plochy), změny v počtu dospělých jedinců atd. (Vačkář, 2005).

Kromě sestavování výše zmíněného Červeného listu ohrožených druhů patří mezi významnou činnost IUCN také vydání úmluvy CITES v roce 1973 nebo založení WWF v roce 1961, který měl původně sloužit pouze jako veřejný fond zajišťující financování IUCN.

Kategorie	Anglický název	Popis kategorie	Počet druhů v této kategorii (2012)	Příklad
Vyhynulý	Extinct	Druhy, u nichž nelze pochybovat o tom, že všichni jedinci již vymřeli	828	Vakovlk tasránský (1936) Zebra kvaga (1883) Lev kapský (1865)
Vyhynulý ve volné přírodě	Extinct in the Wild	Druhy, u kterých v zajištění přežívá pouze posledních pár jedinců	69	Lev berberský Nosorožec tuponosý severní Tygr čínský
Kriticky ohrožený	Critically Endangered	Druhy, které jsou bezprostředně ohrožené vyhubením a přežívají pouze díky malému počtu jedinců	4574	Gorila horská Gorila nížinná Nosorožec dvourohý Tygr sumaterský
Ohrožený	Endangered	Druhy, které mohou být v blízké době ohroženy vyhubením	6830	Okapi Plejták obrovský Šimpanz bonobo
Zranitelný	Vulnerable	Druhy čelící v blízké budoucnosti vyhynutí, pokud se nezmění podmínky, ve kterých žijí	10 772	Fosa Lemur kata Lev africký Slon africký
Téměř ohrožený	Near Threatened	Druhy, které mohou v blízké době čelit ohrožení, ale dosud ještě nejsou klasifikovány jako ohrožené	5220	Bongo lesní Gazela Thomsonova Nosorožec tuponosý
Málo dotčený	Least Concern	Druhy, kterým v blízké době zatím nehrozí vyhynutí	33 605	Prase savanové Přímorožec jihoafrický

Tab. 4 : Kategorie Červeného listu ohrožených druhů IUCN

(zdroj: IUCN 2012)

Financování činnosti IUCN je již od počátku fungování organizace jedním z jejích hlavních problémů, a to zejména kvůli kolísající výši ročních příspěvků. Zdrojem financí jsou členské příspěvky jednotlivých států a organizací, sponzorství, dárcovství a finance získané na základě bilaterálních a multilaterálních dohod (např. OSN²², UNEP²³ atd.). Největší podíl na příjmech IUCN představují oficiální dárci (zejména nadace a filantropové) a partneři bilaterálních dohod. Tito aktéři tvoří téměř 80 % rozpočtu IUCN, zbylých 20 % představují členské příspěvky a příspěvky z multilaterálních dohod. (Christoffersen, 1997; IUCN, 2013)

Činnost IUCN je velice rozsáhlá a snaží se svými aktivitami pokrýt obrovské spektrum oblastí. Dle mého názoru je ale tento široký záběr různých tematických oblastí (např. sociální politiky, gender, management přírodních zdrojů, ochrana druhů atd.) vzhledem k trvalým finančním problémům organizace poněkud neefektivní a neudržitelný. Myslím, že by bylo vhodnější a více efektivní, kdyby se organizace zaměřila na užší výběr oblastí, které považuje za nejdůležitější a kterým by se chtěla věnovat více. Koncentrace financí a hlubší pozornosti na méně oblastí je dle mého názoru řešením pro lepší chod organizace v budoucnosti.

3.1.3 WWF

Světový fond na ochranu přírody, dříve tzv. Světový fond divočiny (angl. *World Wide Fund for Nature*, dříve *World Wildlife Fund*) je největší mezinárodní neziskovou organizací zabývající se ochranou životního prostředí. V současné době patří mezi hlavní cíle této organizace pozastavení degradace životního prostředí, zachování rozmanitosti životního prostředí, harmonické soužití lidí s přírodou, udržitelné využívání přírodních zdrojů, redukce znečištění a omezení plýtvání přírodními zdroji. V dnešní době tato organizace sdružuje přibližně 5 000 000 lidí (filantropů, dobrovolníků atd.) po celém světě a hlavní sídlo se podobně jako sídlo IUCN nachází v Glandu (WWF, 2014).

WWF původně fungoval jako veřejný fond, který měl financovat činnost a aktivity IUCN, která se již od počátku své existence potýká s nedostatkem

²² Organizace spojených národů (angl. *United Nations*).

²³ Program OSN pro životní prostředí (angl. *United Nations Environment Programme*).

financí. Právě zástupci IUCN v roce 1961 podepsali ve švýcarském městě Morges zakládající dokument tzv. *Morges Manifest* (Baer et al., 1961). Symbolem této organizace se stala panda, která dle autorů tohoto symbolu (G. Watterson, P.Scott) zobrazuje krásné a ohrožené zvíře, které milují všichni lidé po celém světě. Také černobílé zbarvení pandy dle autorů ušetřilo náklady za barevný tisk dokumentů s logem pandy.

Mezi nejvýznamnější aktivity WWF patří ochrana nejohroženějších druhů rostlin, zvířat a ekosystémů po celém světě. WWF ustanovil vlastní seznam čítající 36 ohrožených druhů zvířat a rostlin, pro které vytváří jednotlivé projekty a kampaně na jejich podporu a ochranu. Mezi nejznámější ohrožená zvířata na tomto seznamu patří například tygři, kterých se na světě nachází přibližně posledních 3200 jedinců a jejichž populace ve volné přírodě chce WWF díky svým aktivitám mezi lety 2010–2012 zdvojnásobit (WWF, 2014).

Dále se na tomto seznamu nachází velcí lidoopi (tzn. gorily, šimpanzi a orangutani), jejichž ochrana je blíže specifikována v tzv. *African Great Ape Programme* z roku 2002 (WWF, 2014). Cílem tohoto programu je zvýšení ochrany lidoopů v oblastech jejich výskytu, budování kapacit na jejich ochranu v místních vládách, snaha o zastavení ilegálního lovu lidoopů a zvýšení povědomí veřejnosti a místních komunit o nutné ochraně lidoopů. Příkladem konkrétní činnosti WWF je snaha zabránit těžbě ropy v národním parku Virunga na hranicích Rwandy, Ugandy a Demokratické republiky Kongo, který je mimo jiné domovem pro horské gorily.

Podobný program vytvořil WWF také na ochranu nosorožců a slonů žijících v Africe i Asii. Aktivity organizace na ochranu nosorožců jsou blíže specifikovány v tzv. *African Rhino Programme* (1997) a pro ochranu slonů v tzv. *African Elephant Programme* (2000) (WWF, 2014). Oba tyto programy podporují protipytlácké hlídky, monitorují stavy zbývajících populací ve volné přírodě, snaží se chránit a zachovávat přirozená stanoviště těchto zvířat a vzdělávat veřejnost i místní lidi v problematice pytláctví a ochrany zvířat.

Na seznamu 36 prioritních druhů pro WWF se dále nachází například maskot organizace panda velká, které ve volné přírodě žije přibližně necelých 2000 jedinců nebo lední medvěd (IUCN, 2012). Kromě konkrétních rostlin a živočichů se WWF

zaměřuje také na ochranu světových ekosystémů (např. Amazonský prales, Antarktida, Galapágy nebo Himaláje).

V oblasti ochrany druhů ohrožených pytláctvím byl pro organizaci významný rok 2012, ve kterém probíhala celosvětová kampaň WWF a přidružených organizací v boji proti ilegálnímu obchodu se zvířaty a rostlinami. WWF chtěl touto kampaní zdůraznit problematiku pytláctví a ilegálního obchodu, které dosud nebyla věnována dostatečná světová pozornost, a to i přesto, že je tato činnost v několika posledních letech jednou z nejvýnosnějších kriminálních aktivit na světě (WWF Annual Review, 2012). V rámci této kampaně WWF podpořil protipytlácké hlídky ve střední a jižní Africe (hlavní oblasti výskytu nosorožců a slonů), prostřednictvím projektů a aktivit se snažil zvýšit povědomí světové veřejnosti o pytláctví a snažil se podpořit vlády zemí, ve kterých k pytláctví dochází, k tvrdšímu a efektivnějšímu vymáhání trestů. V případě lovu zvířat pro zisk masa se WWF snažil zapojit místní komunity do projektů podporujících alternativní způsob obživy namísto konzumace masa ohrožených divokých zvířat.

Jak již bylo zmíněno na začátku této kapitoly, WWF původně vznikl jako veřejný fond zajišťující finance pro aktivity IUCN. Postupně si ale WWF ustanovil vlastní priority a oblasti zájmu, které by chtěl získanými financemi podporovat. Financování IUCN však nadále zůstalo jednou z hlavních oblastí toku financí získaných fondem. Z fondu se tedy postupně stala uznávaná mezinárodní nezisková organizace. Hlavními zdroji financí jsou jedinci a filantropové, jejichž příspěvky tvoří necelých 60 % a veřejný sektor, jehož příspěvky tvoří necelých 20 %. Zbýlých 20 % příjmů představují příspěvky nadnárodních korporací, jiných fondů a nadací atd. (WWF Annual Review, 2012).

Dle mého názoru jsou aktivity a projekty WWF mnohem více efektivní než činnost IUCN, jelikož se tato organizace zaměřuje na užší spektrum oblastí a pouze na několik ohrožených druhů zvířat a rostlin. WWF je ale často kritizován za svou spolupráci s nadnárodními korporacemi, které se dle kritiků chovají nešetrně k životnímu prostředí. Příkladem úzké spolupráce WWF a nadnárodní korporace je spolupráce s *The Coca-Cola Company* a jejich společná kampaň *Arctic Home Campaign*, jejímž cílem byla podpora ochrany ledních medvědů. Této kampaně si mohli

všimnout také běžní spotřebitelé nápoje Coca-Cola, který měl v letech 2011–2012 na svých obalech zobrazeného ledního medvěda (The Coca-Cola Journey, 2012).

Příkladem další spolupráce WWF s nadnárodní korporací je dohoda mezi WWF a IKEA o udržitelném pěstování bavlny v Pákistánu a Indii, která je méně náročná na vodu a hnojiva. Pěstování této bavlny přináší farmářům větší finanční zisky (Better Cotton Initiative, 2014). Dále WWF úzce spolupracuje například se společnostmi HP, Nokia, Procter&Gamble, AVON apod. Důvodem kritiky WWF za spolupráci s výše uvedenými a mnoha dalšími firmami je například jejich neudržitelné a nadměrné čerpání přírodních zdrojů, nadměrná produkce chemikálií ohrožujících životní prostředí, využívání levné pracovní síly ve třetích zemích atd.

3.2 Postoje vlád v rozvojových zemích

V této kapitole bych se chtěla blíže zaměřit na postoje vybraných vlád afrických zemí vůči pytláctví a ilegálnímu obchodu se zvířaty. Právě vlády společně se zákony by měly mít klíčovou roli v ochraně zvířat a případné kontrole ilegálního obchodu. Vymáhání a respektování zákonů není ale v Africe bohužel příliš efektivní a místní (často zkorumpované) vlády jsou do ilegálního obchodu v mnoha případech také samy zapojeny.

V rámci této práce není možné věnovat se postojům vlád všech afrických zemí, a proto se budu blíže věnovat pouze vybraným zemím a jejich postojům proti pytláctví a ilegálnímu obchodu se zvířaty.

Téměř ve všech afrických zemích existují zákony na ochranu zvířat, zejména těch ohrožených, ale existence těchto zákonů ještě neznamená, že budou dodržovány. Zákony jsou pytláky i běžnými lidmi ignorovány a jejich vynucování je ze strany místní vlády často neefektivní z důvodu nedostatečných kapacit vlády, místní policie, právního systému apod. Největším problémem, který ztěžuje vymáhání všech zákonů v Africe (nejenom těch na ochranu zvířat), je navíc všudypřítomná korupce.

Korupce je v současné době obecně považována za jeden z největších problémů zejména subsaharské Afriky. Korupci nahrávají především vysoké zisky z těžby přírodních zdrojů (např. ropy, drahých kovů, mědi atd.), historické pozůstatky

nedemokratických režimů (totalitních, autoritářských) a nezodpovědných vlád, konflikty a zejména chudoba a sociální nejistota. Nízké platy místních úředníků společně s chudobou představují ideální „živnou půdu“ pro korupci v místní vládě. Výjimkou není ani zapojení místních úředníků, vládních činitelů, policistů a dalších státních zaměstnanců do organizovaného pytláctví. Kromě korupce je problémem místních vlád také klientelismus a byrokracie.

Ne všechny africké země se ale k pytláctví a vymáhání zákonů na ochranu zvířat staví laxně. Příkladem pozitivního a aktivního přístupu vůči této problematice jsou Botswana, Keňa, Rwanda, Tanzanie, Zambie, Zimbabwe nebo JAR. Tedy země, na jejichž území žijí nejpočetnější populace nejvíce ohrožených druhů zvířat v Africe.

Nejpříznivější situace v ochraně ohrožených druhů zvířat je pravděpodobně v Botswaně, kde v současné době žije nejvíce volně žijících slonů v celé Africe (Boyes, 2013). Situaci v Botswaně nahrává také nízká míra korupce, jelikož se Botswana dle hodnocení Transparency International nachází na 31. místě ze 175 hodnocených zemí (Transparency International, 2014). Toto umístění je nejlepší ze všech afrických zemí. Botswana si podobně jako například Keňa nebo Tanzanie také uvědomuje důležitost financí, které do státní kasy přinášejí turisté. V Botswaně totiž zisky z turismu představují přibližně 8 % HDP (WWTC, 2013). Právě proto se Botswana snaží chránit nejen ohrožené druhy zvířat, které jsou pro turisty největším lákadlem, ale také vzácné a jedinečné ekosystémy a národní parky. Příkladem jedinečného ekosystému, zapsaného i na seznamu UNESCO, je delta řeky Okavango, která je považována za jeden ze sedmi přírodních divů Afriky a ve které žijí početné populace slonů, lvů, zeber atd. (UNESCO, 2014).

Botswana na základě své legislativy (zejména tzv. *Wildlife Conservation and National Parks Act of 1992* – zákon mj. stanovující podmínky lovu divokých zvířat) umožňovala až do loňského roku trofejní lov (Goitom, 2013). Tento lov byl regulován na základě prodeje povolenek k lovu a limitů, stanovujících počty ulovených zvířat za rok. Kromě toho byly také stanoveny podmínky, které museli lovci dodržovat (např. zákaz lovu v chráněných oblastech, střelby z vozidla, ze vzdálenosti menší než 200 m od zvířete, v noci nebo mimo loveckou sezónu). Veškerý trofejní lov byl ale v lednu 2014 na neurčitou dobu zakázán (Boyes, 2013). Důvodem tohoto

rozhodnutí byly zejména kritické stavy některých druhů zvířat. K absolutnímu zákazu trofejního lovu se přidala také Zambie.

Legislativa na ochranu zvířat a proti pytláctví je navíc v Botswaně, jako jedné z mála afrických zemí, tvrdě vymáhána. Za pytláka je zde označen každý člověk, který se zbraní v ruce a bez povolení vstoupí na soukromý pozemek nebo na chráněné území (národní park, rezervace atd.). Společně s nízkou mírou korupce za pytláctví padají tvrdé finanční pokuty a několikaleté tresty ve vězení. Veškeré zabavené úlovky pytláka pak připadají státu. Zajímavostí je dle mého názoru také vytvoření speciálních policejních jednotek v Botswaně, jejichž cílem je boj proti pytláctví (např. napomáhají ochraně národních parků a rezervací, spolupracují s protipytláckými hlídkami atd.).

Podobný přístup k ochraně zvířat i divoké přírody má podobně jako Botswana také Keňa. Tato země je mezi turisty oblíbená kvůli velkému množství národních parků a rezervací²⁴, ve kterých se nachází bohaté ekosystémy a rozmanitá fauna i flora. Keňská vláda se také snaží aktivně bojovat proti pytláctví a ilegálnímu obchodu se zvířaty, jelikož si podobně jako Botswana uvědomuje důležitost turismu, jehož příjmy tvoří necelých 12 % HDP (WWTC, 2014). Keňské zákony na ochranu zvířat a specifikaci trofejního lovu jsou upraveny v tzv. *The Wildlife Conservation and Management Act of 1976*, který podobně jako legislativa v Botswaně zakazuje lov ohrožených zvířat, lov v noci, bez povolenek, v chráněných oblastech, z auta atd. (Goitom, 2013).

Situace v keňské vládě v případě ochrany zvířat a boje proti pytláctví je paradoxně poměrně příznivá i přesto, že je v zemi poměrně vysoká míra korupce – dle Transparency International Keni připadá 145. místo. (Transparency International, 2014). Vláda se do boje proti pytláctví a ochrany zvířat zapojuje prostřednictvím projektů, které vytváří společně se státní organizací na ochranu přírody *Kenyan Wildlife Service* (dále jen KWS). Příkladem společného projektu, který mj. podporuje i WWF, je projekt na aplikaci mikročipů do rohů nosorožců, které umožní identifikovat rohy v případě jejich zachycení na hranicích nebo snáze dohledat místo původu rohu (WWF, 2013). Dalším příkladem společného projektu keňské vlády a KWS je využívání bezpilotních letadel (tzv. dronů), které slouží k monitoringu národních parků a chráněných rezervací.

²⁴ Pravděpodobně nejznámější rezervací je Ol Pejeta, do které ZOO ve Dvoře Králové přepravila 4 nosorožce tuponosé (Myslivočková, 2013).

Tato malá letadla jsou vybavena kamerou s vysokým rozlišením a možností nočního vidění a zároveň dokážou obraz v přímém přenosu přenášet do počítače (Treacy, 2013).

Již zmíněná KWS je keňskou státní organizací, jejíž hlavním cílem je ochrana ohrožených druhů zvířat, zpomalení, popř. potlačení deforestace, snaha řešit konflikty mezi lidmi a přírodou, konflikty při přeměně využití půdy apod. (KWS, 2015). Tato organizace se také stará o chod keňských národních parků, pro které například školí a vzdělává protipytlácké hlídky, ale i místní komunity a turisty. Pravidelně také pořádá exkurze pro děti z místních škol.

Podobně jako v Botswaně jsou v Keni tresty za pytláctví a ilegální obchodování se zvířaty nebo jejich částmi těl trestány finančními pokutami a vězením. Dle mého názoru jsou ale finanční pokuty vzhledem k ziskům, které pytláctví i ilegální obchod přináší poněkud směšné, jelikož například za zabití ohroženého druhu zvířete v Keni (lev, levhart, slon nebo nosorožec) musí pytlák zaplatit v přepočtu pouze 464 USD. Zároveň ale může jít do vězení až na 10 let (Goitom, 2013).

Poněkud jiná situace než v Botswaně a Keni je například v Tanzanii. Tato země, která je hlavní cílovou destinací trofejních lovců, čelí obrovské míře korupce ve všech sektorech. Paradoxně je zde ale míra korupce nižší, než ve výše zmíněné Keni. Rozdílný je ale přístup obou zemí a legislativy týkající se ochrany zvířat a pytláctví. V Keni byla v roce 2010 vytvořena nová Ústava, která je označována za jednu z nejvyspělejších v celé Africe (KWS, 2015). Společně s novou Ústavou byly vytvořeny a poupraveny také zákony, zabývající se právě ochranou zvířat, pytláctvím a ilegálním obchodem. Naopak v Tanzanii je legislativa roztříštěná, v zákonech se nacházejí obrovské mezery a vláda v Tanzanii je celkově označována jako nefunkční. V zemi je korupcí ovlivněn i justiční systém, tudíž vymáhání trestů za pytláctví atd. je neefektivní. Dle mého názoru jsou navíc případné tresty za ilegální lov směšné, jelikož např. za zabití hrocha, krokodýla, nebo pštrosa hrozí lovcovi pokuta maximálně 31 USD a 2–5 let vězení, za zabití slona, nosorožce, lva nebo levharta pak hrozí maximální pokuta 1260 USD a 5–10 let vězení (Goitom, 2013).

Poněkud specifická situace je v JAR, která je také jednou z hlavních cílových destinací trofejních lovců, jelikož příjmy z turismu (a také z trofejního lovu) tvoří necelých 10 % HDP (WWTC, 2014). JAR je specifická například kvůli tzv. *canned hunting*, který je fenoménem několika posledních let. Jedná

se o umělý odchov zvířat, která jsou následně vypuštěna na oplocený pozemek a zabita lovci. Zvířata tak nemají žádnou možnost úniku a jsou předurčena stát se loveckou trofejí. V JAR je tímto způsobem zabito až 90 % všech usmrcených lvů (Lindsey et al., 2006). V JAR se také nachází až 80 % všech nosorožců (Johnson, 2014).

V současné době probíhá v JAR diskuze o legalizaci obchodu s nosorožčími rohy. Ministerstvo životního prostředí společně s největším soukromým chovatelem nosorožců v JAR Johnem Humem chce na příští konferenci CITES, která se bude konat v roce 2016 v Kapském městě prosadit legalizaci trhu s nosorožčími rohy v JAR (Save the Rhino, 2013). Výsledkem této legalizace by měl být faremní odchov nosorožců, kterým budou jejich rohy pravidelně, šetrně a bezbolestně uřezávány a následně prodávány. Tento návrh ale vyvolal diskuze a kritiku ostatních afrických vlád i ochránářských organizací. Dle kritiků totiž faremní odchov nedokáže nasytit poptávku, a naopak může dojít ke zvýšení poptávky. Celníkům navíc tato legalizace ztíží práci, jelikož nebudou schopni rozeznávat legálně odřezaný roh a roh ilegálně pořízený pytláky (Sharife, 2013).

Podobně jako ve výše zmíněných zemích existuje v JAR také legislativa proti pytláctví a na ochranu zvířat. V praxi se místní vláda zapojuje do mnoha projektů, chránících ohrožené druhy zvířat a podporujících protipytlácké hlídky. Příkladem je spolupráce jihoafrické vlády a nevládní neziskové organizace Save the Rhino na projektu, jehož cílem je barvení nosorožčích rohů růžovým barvivem, které u člověka v případě požití způsobuje nevolnost. V praxi barvení rohů probíhá usmáním nosorožce, vyvrtáním drobného otvoru do jeho rohu a vstříknutím látky s barvivem (Save the Rhino, 2013).

Aktivní přístup k ochraně ohrožených druhů zvířat a proti pytláctví má kromě výše uvedené Botswany, Keni nebo JAR také například Namibie (např. vládní projekty podporující využívání bezpilotních letadel nad chráněnými oblastmi), Rwanda (např. vládní projekty podporující gorilí ekoturismus) nebo Zimbabwe (vytvoření tzv. *Zimbabwe Specially Protected List*, tedy seznamu ohrožených druhů zvířat v Zimbabwe) (Hywood, 2014).

Do mezinárodního obchodu se zvířaty nebo částmi jejich těl a do pytláctví nejsou zapojeny pouze africké státy, ale také některé asijské státy, jež jsou hlavním odbytištěm nosorožčích rohů a sloních klů. V těchto zemích jsou drcené rohy a kly využívány

v tradiční medicíně, jako afrodisiakum nebo jako lék na široké spektrum lidských nemocí. Mezi hlavní asijská odbytí patří Vietnam, Thajsko a Čína. Vlády těchto států ale oficiálně vystupují proti ilegálnímu obchodu, jelikož všechny tyto tři země také podepsaly úmluvu CITES (CITES, 2014). Problémem těchto zemí je ale podobně jako v afrických zemích neefektivní a roztržitá legislativa, vysoké míry korupce a především neskutečné zisky z ilegálního obchodu, které způsobují časté zapletení státních úředníků, celníků apod. do ilegálního obchodu. Například problémem Thajska jsou zákony, zakazující obchod s africkou slonovinou, ale povolující obchod se slonovinou thajských slonů. Pro celníky je pak nemožné od sebe obě slonoviny rozlišit. Dalším problémem Thajska je také vnímání slonů místními lidmi. Tradičně byli sloni v asijských kulturách vnímáni jako symboly moudrosti a síly (WWF, 2014). V dnešní době jsou ale sloni považováni za nástroje, sloužící například k těžbě dřeva a ničitele zemědělské úrody, se kterými lidé nemají žádné bližší vazby (Lohan, 2012).

Ve shrnutí se tedy aktivní ochraně zvířat a protipytláckým aktivitám věnují opravdu pouze ty země, pro které mají příjmy z turismu významnější podíl na HDP a na jejichž území žijí významné populace ohrožených druhů zvířat. Přehled těchto zemí a význam cestovního ruchu v jejich hospodářství (jako podíl turismu na HDP) je uveden v následující tabulce.

Země	Podíl příjmů z turismu na HDP (v %)
Namibie	16,5
Tanzanie	12,4
Keňa	11,9
Zimbabwe	10,2
JAR	9,6
Botswana	8,1
Rwanda	7,3
Kamerun	5,1
Súdán	3,3
Nigérie	3,1
Gabon	2,7

Tab. 5 : Podíl příjmů z turismu na HDP vybraných zemí

(zdroj: WWCT, 2014)

3.3 Postoje vlád v rozvinutých zemích

Rozvinuté země hrají klíčovou roli v redukci a kontrole mezinárodního obchodu s ohroženými zvířaty a částmi jejich těl. Právě v rozvinutých zemích totiž vznikly a dále vznikají téměř všechny významné mezinárodní organizace a úmluvy zabývající se regulací mezinárodního obchodu. Tyto země jsou také hlavními iniciátory nařízení a zákonů, které umožňují dovoz loveckých trofejí ze země jejich pořízení. Bez legislativy rozvinutých zemí by mezinárodní obchod se zvířaty a částmi jejich těl nebyl nijak regulován a mnohá zvířata by pravděpodobně již dávno v důsledku nekontrolovaného zabíjení a obchodu vyhynula. V rámci této práce není možné zmínit politiky všech rozvinutých zemí, proto se zaměřím pouze na některé z nich.

Podobně jako ve výše zmíněných rozvojových zemích existuje také v každé rozvinuté zemi legislativa, zabývající se mezinárodním obchodem se zvířaty a trestáním pytláctví. Rozdíl mezi rozvojovými a rozvinutými zeměmi je ale ten, že v rozvinutých zemích jsou zákony na ochranu zvířat ucelené, jednotné a doplňují se. Také tresty za ilegální obchod a pytláčení jsou v rozvinutých zemích fungujícími soudními systémy tvrdě vymáhány a trestány. Efektivnímu vymáhání trestů navíc napomáhají poměrně nižší míry korupce. Potenciální zapojení například celníků nebo veřejné správy do pašeráctví a ilegálního obchodu je v těchto zemích velmi nízké a výjimečné.

Jako první příklad jsem si vybrala USA, jelikož právě z USA pochází až 55 % všech trofejních lovců (Saayman, 2009). Mezi jeden z nejstarších zákonů v USA zakazující ilegální obchod s živočichy i rostlinami patří tzv. *Lacey Act 1900*. Tento zákon, který vešel v platnost v roce 1900 a od svého vzniku byl několikrát aktualizován, klasifikuje pytláctví jako federální zločin a tvrdě jej trestá (EIA, 2012).

Naopak mezi nejnovější úmluvu v USA patří *National Strategy for Combating Wildlife Trafficking & Commercial Ban on Trade in Elephant Ivory*. Tato strategie byla Spojenými státy přijata v únoru 2014 a stanovila 3 hlavní cíle, kterým je nutné věnovat v budoucnosti větší pozornost. Jedná se o posílení vymahatelnosti zákonů na domácí i mezinárodní úrovni, dále je nutné redukovat poptávku i nabídku ohrožených zvířat, částí jejich těl, i rostlin a posílit spolupráci s mezinárodními organizacemi, neziskovými organizacemi atd. (The White House, 2014).

Dalším příkladem aktivního přístupu USA v boji proti pytláctví je vládní kampaň z roku 2013 podporující protipytlácké aktivity a projekty. Prezident Obama v rámci této kampaně schválil vyčlenění 10 000 000 USD ze státního rozpočtu na boj proti pytláctví v afrických zemích (Toor, 2013).

V září loňského roku pak člen Kongresu Peter DeFazio představil *Targeted Use of Sanctions for Killing Elephants in the Range* (tzv. TUSKER Act) (Cronin, 2014). Tato úmluva, která by měla v případě schválení vejít v platnost v roce 2015, stanovuje tvrdé ekonomické sankce vůči zemím, které napomáhají ilegálnímu obchodu se zvířaty a částmi jejich těl nebo nedostatečně regulují (zejména Uganda, Tanzanie, Čína, Malajsie, Filipíny, Vietnam nebo Thajsko). V těchto zemích dle DeFazia ilegální obchod se zvířaty sponzoruje teroristické skupiny, které ohrožují národní bezpečnost USA. Příkladem financování teroristických skupin z ilegálního obchodu se slonovinou a rohovinou je Konyho Boží armáda odporu v Ugandě, hnutí Janjaweed v Dárfúru nebo somálská odnož Al Kaidy Al-shabaab. Právě poslední jmenované teroristické uskupení je dle DeFazia až ze 40 % financováno právě z ilegálního prodeje slonoviny, rohoviny a pytláctví. (DeFazio, 2014).

Hlavní roli v mezinárodním obchodu s ohroženými zvířaty a rostlinami má v USA státní instituce *U.S. Fish and Wildlife Service*²⁵, která je zároveň také vědeckým a kontrolním orgánem úmluvy CITES (Pelc, Plesník, 2012). V dubnu 2014 tato organizace z důvodu kritických stavů a neudržitelného lovu sloních populací v Tanzanii a Zimbabwe pozastavila na neurčitou dobu dovoz veškerých sloních loveckých trofejí z těchto zemí do USA. Na základě upravené legislativy si lovci mohou z ostatních afrických zemí dovézt maximálně 2 sloní trofeje za rok (Russo, 2014).

USA tak společně s ostatními rozvinutými zeměmi vystupuje tvrdě proti pytláctví a ilegálnímu mezinárodnímu obchodu se zvířaty i rostlinami. Tato země vychází z propracované legislativy, která je neustále aktualizována a jsou přijímány nové zákony a úmluvy a podnikány kroky (viz. například zákaz dovozu sloních trofejí z Tanzanie a Zimbabwe), které reagují na aktuální situaci zvířecích populací. Tresty za pytláctví a ilegální obchod se zvířaty se v USA liší v každém členském státu federace. Například v Pensylvánii za pytláctví hrozí pouze finanční pokuta, zatímco

²⁵ Správa Spojených států pro ryby, planě rostoucí rostliny a volně žijící živočichy.

v Západní Virginii je pytláctví trestáno finanční pokutou, až 5 lety vězení a celoživotním odebráním lovecké licence (Shadow, 2008).

Do boje proti pytláctví a ilegálnímu obchodu se zvířaty a rostlinami je aktivně zapojena také EU. Jednotlivé členské země se řídí vlastními zákony a také plošnými nařízeními Rady EU a Evropské komise. Příkladem je již zmíněný zákon vycházející z úmluvy CITES *Nařízení Rady (ES) č. 338/97 ze dne 9. prosince 1996 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi* (Kučera, 2013). Evropská komise je také jedním z 5 členů Mezinárodního sdružení pro boj proti nelegální činnosti poškozující volně žijící druhy (angl. *International Consortium on Combating Wildlife Crime*, zkr. ICCWC). Dalšími členy jsou Světová banka, INTERPOL, Úřad OSN pro drogy a kriminalitu (angl. *United Nations Office for Drugs and Crime*, zkr. UNODC) a Světová celní organizace (angl. *The World Customs Organization*, zkr. WCO). Cílem tohoto sdružení je zvýšení efektivity zákonů na ochranu zvířat, monitoring životního prostředí, doporučení pro politiky jednotlivých zemí, zvyšování povědomí veřejnosti o problematice, poskytování technické pomoci atd. Rozdílné zaměření členských organizací je považováno za přínosné, jelikož by díky tomu mělo dojít ke spojení rozdílných pohledů a přístupů k problematice ilegálního obchodu, což by mělo vést k efektivnějším výsledkům tohoto sdružení. Sdružení je kromě členských příspěvků dále finančně podporováno Velkou Británií, USA, Nizozemskem a Švédskem. (CITES, 2014)

Dalším významnou činností EU v boji proti pytláctví a ilegálnímu obchodu je finanční podpora z Evropského rozvojového fondu programu MIKE (angl. *Monitoring the Illegal Killing of Elephants*). Z tohoto fondu je dále financován také například program MIKES (angl. *Minimising the Illegal Killing of Elephants and other Endangered Species*), vycházející podobně jako program MIKE z úmluvy CITES, na jehož chod bylo v letech 2014–2018 vyčleněno 12 300 000 EUR (European Commission, 2013). Cílem tohoto programu je podpora vlád a kontrolních orgánů v monitoringu ilegálního obchodu.

Kromě výše uvedených činností dále EU připravuje menší regionální projekty a programy zaměřené proti pytláctví ve vybraných afrických regionech. Tyto aktivity jsou ale zatím pouze ve fázi příprav a diskuzí (USAID, 2013).

Významnou roli mají také pravidelně pořádané konference zástupců vybraných zemí, státních organizací, neziskových organizací atd. zabývající se problematikou. Příkladem pravidelné konference je konference CITES, která se koná každé tři roky a které se účastní zástupci vlád nebo výkonných orgánů CITES každé členské země, odborné komise CITES atd. (poslední konference se konala v roce 2013 v Bangkoku, následující se bude konat v roce 2016 v Kapském Městě (Poached Rhino, 2013). Na každé konferenci jsou diskutovány aktuální trendy a vývoj v počtu populací jednotlivých druhů zvířat, činnost a budoucí vývoj aktivit všech signatářů úmluvy atd. (IUCN, 2013)

V únoru loňského roku se v Londýně uskutečnila významná konference o ilegálním obchodu s divokými zvířaty, tzv. *London Conference on the Illegal Wildlife Trade*. Této konferenci se účastnilo 46 zástupců různých zemí světa (včetně Číny a Vietnamu, jež jsou hlavními cílovými destinacemi sloních klů a nosorožčích rohů) a 11 dceřiných organizací OSN (CITES, 2014). Na této konferenci byla přijata tzv. Londýnská deklarace, která definuje cíle všech zúčastněných zemí a organizací. Hlavním závazkem této deklarace je především vyšší spolupráce zúčastněných zemí při odhalování ilegálního mezinárodního obchodu, dále nulová tolerance korupce, posilování kapacit vlád při boji proti pytláctví, podpora afrických komunit konzumujících maso ohrožených zvířat v alternativním způsobu obživy, větší informovanost veřejnosti atd.

Programy a projekty na ochranu ohrožených divokých zvířat a ilegálního mezinárodního obchodu s nimi vytváří a implementuje kromě EU také velké množství dalších uskupení a organizací. Příkladem mohou být regionální iniciativy a projekty Světové banky nebo tzv. *Protected Areas Network*, tedy lokálně zaměřené projekty OSN a dceřiných organizací OSN (UNDP²⁶, UNEP, UNESCO²⁷ atd.) (UNEP, 2014). Dále se touto problematikou zabývají již výše zmíněné organizace IUCN a WWF a mnohé další organizace, kterým není možné se podrobněji v rámci této práce ale věnovat. Cíle a aktivity všech těchto organizací jsou většinou téměř stejné a překrývají se. I přes veškeré úsilí těchto aktérů ale ilegální obchod s rohovinou, slonovinou a ohroženými zvířaty neustále roste. Hlavním problémem je již zmíněná

²⁶ Rozvojový program OSN (ang. *United Nations Development Program*).

²⁷ Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (angl. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*).

korupce v afrických i asijských zemích a obrovské finanční zisky z prodeje surovin a zvířat na černém trhu. Právě z důvodu neskutečných výtěžků, které ilegální obchod přináší, pytláci ve své činnosti nadále pokračují, a to i přesto, že v případě zadržení je čekají finanční pokuty a několik let života strávených ve vězení.

V závěru této kapitoly si tedy můžeme odpovědět na třetí výzkumnou otázku: Jaké jsou postoje a role vlád v boji proti pytláctví? Oficiálně téměř všechny vlády na světě vystupují proti pytláctví a ilegálnímu mezinárodnímu obchodu se zvířaty a částmi jejich těl. Ne vždy je ale činnost zejména vlád v rozvojových zemích efektivní a opravdu napomáhá bojovat proti pytláctví a nelegálnímu lovu zvířat. Důvodem neefektivní činnosti je všudypřítomná korupce, nefunkční nebo zcela neexistující legislativa a časté zapojení samotných vládních úředníků a státních zaměstnanců do ilegálního pašování slonoviny, rohoviny a zvířecích trofejí. Problémem v rozvojových zemích je také chudoba. Právě pytláctví a ilegální prodej komodit na černém trhu totiž přináší obrovské finanční zisky, které pro pytláky a pašeráky často znamenají možnost, jak se z chudoby vymanit.

Naopak v rozvinutých zemích je legislativa důsledně vymáhána a vlády rozvinutých zemí se proti pytláctví a ilegálnímu obchodu se zvířaty a jejich částmi těl snaží bojovat všemi možnými způsoby. Vznikají různé úmluvy, dohody, organizace a uskupení, které mají společný cíl - potlačit pytláctví a černý trh, ale také eliminovat poptávku po zvířatech a produktech. Dle mého názoru má činnost rozvinutých zemí velký význam, jelikož bez ní by samotné africké vlády proti pytláctví jen těžko samy něco podnikaly. Právě rozvinuté země totiž často na africké vlády tlačí, aby věnovaly pytláctví pozornost a nebraly jej na lehkou váhu. Rozvinuté země si také paradoxně mnohem více uvědomují důležitost zachování ohrožených druhů ve volně přírodě více než rozvojové země, které jsou domovem těchto druhů.

4. Snahy o řešení problematiky pytláctví

V této kapitole se zaměřím na různé aktivity, jejichž cílem je redukce míry pytláctví. V první podkapitole se budu věnovat nejdříve soukromým rezervacím a jejich roli v ochraně ohrožených druhů zvířat před pytláky. Zmíním také kontroverzní návrh jihoafrických farmářů a Ministerstva životního prostředí JAR na legalizaci mezinárodního obchodu s nosorožčími rohy. V druhé podkapitole se budu zabývat rolí národních parků v ochraně zvířat, jelikož právě národní parky jsou obecně považovány za bezpečná útočiště pro volně žijící zvířata. K nejvyšším mírám pytláctví ale dochází paradoxně na území národních parků a chráněných rezervací. Na závěr této kapitoly se zaměřím na význam a roli protipytláckých projektů pod záštitou neziskových organizací i jednotlivců.

4.1 Soukromé rezervace

Soukromé rezervace mají v Africe významnou roli, jelikož zabírají přibližně 75 % veškeré chráněné africké půdy (Hume, 2012). Za soukromé rezervace jsou považovány rezervace sloužící k trofejnímu lovu, ekoturismu a pro chovatelské účely. Tyto rezervace jsou rozšířené zejména v JAR.

Soukromé rezervace v JAR sloužící pro chovatelské účely jsou v dnešní době často diskutovaným tématem v oblasti ochrany ohrožených druhů zvířat. Kontroverzní je především soukromý chov nosorožců za účelem šetrného odřezávání jejich rohů a rozmnožení nosorožčích populací. Nejznámějším jihoafrickým soukromým chovatelem nosorožců je podnikatel John Hume, který začal nosorožce chovat v roce 1992 a v současné době jich chová na svých dvou farmách kolem 1000 (Hume, 2012).

Nosorožci žijící na soukromých farmách jsou mnohem více chráněni proti pytlákům, než ti, kteří žijí volně na území národních parků nebo rezervací. Svým nosorožcům John Hume společně s veterináři pravidelně odřezává jejich rohy, aby jeho zvířata nebyla pro pytláky atraktivní. Odřezané rohy pak uskládá v bezpečí bankovních trezorů. Právě tyto uskladněné rohy by mohl v případě mezinárodní legalizace obchodu s nosorožčími rohy, za kterou společně s ostatními soukromými chovateli nosorožců a Ministerstvem životního prostředí JAR bojuje, prodat oficiálně na

světovém trhu za obrovskou sumu. Legalizaci obchodu s rohy se budou zástupci JAR snažit prosadit na následující konferenci CITES, která se bude konat v roce 2016 v Kapském městě. Ke zrušení zákazu obchodu s rohy bude ale potřeba získat dvoutřetinovou většinu hlasů ostatních zemí. (Save the Rhino, 2013)

Dle Huma není hlavním smyslem jeho chovu nosorožců finanční zisk, ale snaha o rozšíření populací tohoto ohroženého zvířete. V případě legalizace obchodu s nosorožčími rohy by dle Huma došlo ke snížení ceny ilegálně pořízených rohů, jelikož ceny legálně odřezaných rohů by byly nižší. Legální pořízené rohy by pak nahradily ty ilegální, o které by byl menší zájem. To by podle něj snížilo míru pytláctví nosorožců. Legálně odřezané rohy by dle návrhu Johna Huma musely být očipovány a registrovány na příslušných úřadech, čímž by byl dokázán jejich legální původ. (Hume, 2012)

Návrh Johna Huma na legalizaci obchodu s rohy je ale velice často kritizován. Dle kritiků by legalizace nepotlačila míru pytláctví, ale naopak by jen doplňovala stále rostoucí asijskou poptávku. Ta by tak mohla dále neohroženě růst. Zatímco tedy Hume stojí za tvrzením, že legalizace obchodu s rohy sníží poptávku, dle kritiků bude poptávka po rozích a tím pádem i míra pytláctví navýšena. Jak by se situace v případě legalizace obchodu s rohovinou vyvinula je ale otázkou, na kterou v současné době nikdo nezná odpověď. Paradoxem ale stále zůstává současná hodnota života nosorožce v Africe, jelikož prodej bezbolestně a šetrně uřezaného rohu nosorožce, kdy nosorožec zůstane naživu, je v mnoha afrických zemích trestán vězením, zatímco za zabití nosorožce za účelem trofejního lovu si člověk může zaplatit (v podobě koupí povolenky k lovu zvířete). Pro člověka je pro zisk rohu jako trofeje „výhodnější“ zabít nosorožce než mu roh šetrně uřezat a nechat jej žít.

Dle mého názoru jsou soukromé farmy podobné těm, které vlastní John Hume efektivní v případě zachování populací a rozmnožení ohrožených druhů zvířat. Na snížení míry pytláctví by tyto farmy měly vliv pouze v případě, že by v důsledku legalizace obchodu s rohy byly ceny legálně pořízených rohů výrazně nižší než ceny ilegálně pořízených rohů. V tomto případě by tak kupující upřednostňovali levnější legálně pořízené rohy a pytláci by byli nuceni snižovat své ceny, aby dokázali legálním rohům konkurovat. To by pravděpodobně znamenalo snížení míry pytláctví, jelikož by již nepřinášelo takové zisky jako dříve. Nemyslím si ale, že by toto snížení míry

pytláctví bylo nějak závratné. Otázkou navíc zůstává, zda by pytláci namísto nosorožců nezačali více zabíjet jiná zvířata.

Soukromé farmy chovající nosorožce ale nevznikají pouze v Africe, ale také v Číně, která je jedním z největších konzumentů drcených rohů. Příkladem je zřizování farem v rámci tzv. *National Traditional Chinese Medicine Strategy Research Project*. V rámci tohoto projektu, jehož autorem je čínská farmaceutická firma *Longhui Pharmaceutical Company*, bylo vybudováno již několik nosorožčích farem, jejichž oficiálním cílem je výzkum nosorožčích rohů za účelem vývoje substitutu, který by rohy nahradil a nasýtil tak asijskou poptávku. Dalším oficiálním cílem těchto farem je rozmnožení nosorožců s cílem navrátit je do jejich přirozeného prostředí v Číně (Cota-Larson, 2013). Nosorožci se ale v Číně paradoxně nikdy volně nevyskytovali. Opravdovým důvodem chovu nosorožců na čínských farmách, vlastněných farmaceutickými společnostmi, je jejich využití pro výrobu farmaceutických produktů obsahujících nosorožčí rohy. Oficiálně tyto firmy ani neporušují úmluvu CITES, která chov nosorožců za účelem výzkumu rohu a vývoje substitučního produktu povoluje. Chov nosorožců za účelem využití jejich rohu pro medicínské účely je dle CITES totiž ilegální.

Nad tímto projektem ale zůstává mnoho zářejících faktů a nezodpovězených otázek. Největším vývozcem nosorožců do Číny je dle Cota-Larson (2013) a mnoha dalších autorů firma *De Cai International*, která sídlí v Číně a oficiálně se zabývá velkoobchodním a maloobchodním prodejem a provozem hotelových a restauračních řetězců. Otázkou tak zůstává, kdo této firmě, oficiálně podnikající v jiném odvětví než v chovu zvířat, nosorožce v JAR prodává. Poněkud zářející jsou také vazby zbrojařské firmy *Hawk Group* na *Longhui Pharmaceutical Company*, jelikož *Hawk Group* byla v minulosti několikrát obviňována a podezřívána z prodeje zbraní k zabíjení nosorožců rebelským skupinám v severovýchodní Indii. Celý projekt má také obrovskou podporu ze strany čínských vládních institucí, a to i přesto, že chov nosorožců pro medicínské účely je dle CITES ilegální. (Beech et al., 2011; Cota-Larson, 2013)

Farmy podobné výše zmíněným v Číně jsou dle mého názoru neefektivní a nepřispívají ke snížení míry pytláctví. Počty nosorožců, které na těchto farmách žijí, nejsou nijak závratně vysoké, aby případně dokázali zajistit rozmnožení

druhu na udržitelnou úroveň. Také množství šetrně odřezaných rohů těmto nosorožcům pravděpodobně nebude dostačující na to, aby případně dokázalo na černém trhu nahradit ilegálně pořízené rohy. Dle místních lidí, žijících v okolí jedné z bývalých farem, zde navíc mnoho nosorožců umřelo údajně kvůli nevyhovujícím životním podmínkám a pár přeživších bylo přestěhováno na jinou farmu (Cota-Larson, 2013). Při porovnání těchto farem s farmami, které vlastní John Hume a ostatní jihoafričtí farmáři, jsou ty v Africe mnohem efektivnější a dlouhodobě dokážou produkovat mnohem více rohů. Příznivější je pro nosorožce na jihoafrických farmách také jejich chov v pro ně přirozeném prostředí a podmínkách.

4.2 Národní parky

Africké národní parky jsou považovány za klenoty tohoto kontinentu a z toho důvodu jsou nejčastějším cílem turistů. Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, tak právě příjmy z turismu jsou pro mnohé africké země klíčové, jelikož mají významný podíl na HDP. To je také jedním z mnoha důvodů, proč je v Africe tolik národních parků a přírodních rezervací²⁸. Tím hlavním důvodem, proč jsou ale chráněná území nejenom v Africe zřizována, je především snaha chránit místní faunu, floru a původní ekosystémy.

Africká chráněná území často pokrývají obrovské plochy půdy. V Namibii, Tanzanii, Botswaně a Zambii národní parky a přírodní rezervace pokrývají přibližně 40 % rozlohy země, naopak například v Džibutsku, Somálsku nebo Libyi pouze necelé 1 % (World Bank, 2012). Větší plochy půdy zabírají chráněné oblasti obecně v zemích s bohatou florou a faunou – tedy v zemích, kde také příjmy z turismu tvoří významný podíl na HDP.

Národní parky jsou vnímány a považovány za bezpečná útočiště pro veškerá zvířata. Ve skutečnosti jsou ale národní parky pouze rozsáhlá, většinou neoplocená prostranství, do kterých mají lidé přístup. Často je ale vstup člověka na území národního parku a jeho okolí riskantní, jelikož zde žijí zvířata, která mohou být ve volné přírodě člověku nebezpečná (např. šelmy, krokodýli, hroši atd.). Z toho důvodu jsou veškeré turistické zájezdy do národních parků za účelem pozorování zvířat prováděny v kabině

²⁸ Dle různých odhadů se v Africe nachází přibližně 3000 chráněných území.

terénního auta, které pro zvířata nepředstavuje žádné nebezpečí a zvířata jej většinou ignorují.

Právě otevřený rozsáhlý prostor národních parků společně s absencí oplocení představuje ideální podmínky pro ilegální lov zvířat pytláky. Většina zvířat, zabitých za účelem zisku jejich těl nebo částí těl, je paradoxně zabita právě na území národního parku nebo přírodní rezervace a to z toho důvodu, že na těchto územích je vysoká koncentrace mnoha druhů zvířat. Na rozsáhlém území velkých parků a v často nepřehledném terénu je také nízká pravděpodobnost, že pytláci budou někým spatřeni. Téměř všechny africké národní parky i rezervace mají sice vlastní profesionální protipytlácké hlídky, ale ani ty nedokážou případně odchytit všechny pytláky na území parku.

Například v národním parku Serengeti, který se nachází v Tanzanii a je považován za nejstarší, největší a nejznámější africký národní park, došlo mezi lety 1990–2010 v důsledku pytláctví k poklesu sloních populací až o 80 % (Beneš, 2010).

Jediným africkým oploceným národním parkem je národní park Etosha v Namibii, který byl v době svého vzniku v roce 1907 největší chráněnou oblastí na světě. Ale ani oplocení parku, který se rozkládá na ploše 4800 km², není zárukou toho, že budou zvířata žijící na území tohoto parku chráněna proti pytlákům. I na území tohoto parku totiž dochází k zabíjení zvířat pytláky. (Etosha National Park, 2015)

Otázkou také zůstává, zda současná podoba afrických národních parků a rezervací je tou správnou pro africké podmínky. Africké národní parky vznikaly počátkem 19. století, tedy v době kolonizace Afriky západními mocnostmi po vzoru amerických národních parků – konkrétně Yellowstonského národního parku a Yosemitekého národního parku. Tyto dva nejznámější americké národní parky také vznikly na otevřeném a neoploceném území. Problémem přenesení západního modelu parků do afrických podmínek však byly především rozdílné místní podmínky v USA a v Africe. V USA byl v době vzniku těchto dvou parků mnohem nižší tlak na půdu, který byl způsoben téměř žádným lidským osídlením v místech, kde parky vznikly. Oproti tomu v Africe národní parky na počátku 19. století vznikaly v oblastech, kde žily původní africké kmeny (např. kmen Masaj Mara žijící původně na území národního parku Serengeti v Tanzanii atd.). Kolonizátoři, kteří africké národní parky zřizovali, tak místní kmeny vyháněli z jejich domovů, aby na jejich místě mohly být

„zřízeny“ nové a lidmi neobývané národní parky. Nově vzniknuté neoplocené národní parky krajinu nijak nepřetvořily a místní lidé tak byli vyháněni pouze kvůli přesvědčení kolonizátorů, že na území národních parků lidé nežijí. (Pearce, 2010)

Významnou roli ve zřizování afrických národních parků paradoxně hráli na počátku 19. století trofejní lovci, mezi něž patřil také například bývalý americký prezident Theodore Roosevelt, který Afriku prezentoval jako „zemí neomezených loveckých možností“ (Theodore Roosevelt Association, 2014). Národní parky v Africe jsou tak proto často pojmenovány po známých lovcích, kteří chtěli chránit místní přírodu, a zároveň neomezeně a pro vlastní potěšení lovit místní zvířata.

Dle mého názoru bylo přenesení západního modelu národních parků do afrických podmínek na počátku 19. století poněkud nešťastným krokem. Místní domorodé kmeny zde chovaly dobytek pro obživu a žili vedle divokých zvířat po několik tisíc let. Jejich způsob života byl ale narušen kolonizátory, kteří do místních podmínek aplikovali model amerických národních parků, který byl pro Afriku cizí. Myslím si, že pokud by byly vytvářeny rezervace, ve kterých by dále koexistovaly místní kmeny s divokými zvířaty, tak by tito lidé divoká zvířata možná mohli považovat za „své vlastní“ a možná by je chránili proti „vnějším nepřátelům“ – pytlákům.

Zřizování národních parků a přírodních rezervací nepomáhá snížit míru pytláctví, jelikož zvířata žijící na území těchto chráněných oblastí jsou proti pytlákům chráněna pouze lokálními protipytláckými hlídkami, které ale dopadnou pouze zlomek všech pytláků. Řešením paradoxně není ani oplocení národního parku, jako je tomu například v parku Etosha, protože i na jeho území dochází k pytláctví, jelikož pytlákům nečiní žádný problém překonat nestřežené oplocení. Paradoxně je ale dodnes jedním z hlavních důvodů zřizování chráněných oblastí ochrana zvířat, žijících na tomto území.

4.3 Protipytlácké projekty

Projekty různých organizací i jednotlivců, jejichž cílem je snížení míry pytláctví v určité oblasti, jsou dle mého názoru v redukci pytláctví mnohem efektivnější, než zřizování soukromých rezervací nebo národních parků. V současné době existuje obrovské množství takových projektů, které jsou zaštiťovány nejenom celosvětově známými organizacemi na ochranu přírody, jako je například WWF nebo IUCN, ale

také neziskovými organizacemi nebo dokonce i jednotlivci. Jelikož není v rámci této práce možné věnovat se více projektům, tak zmíním pouze několik z nich, a to ty, které mě nejvíce zaujaly.

Nejdříve zmíním příklad protipytláckých projektů pod záštitou nevládní neziskové organizace. Jako příklad jsem si vybrala organizaci *International Anti-poaching Foundation* (dále jen IAPF), která působí především v Mozambiku, Zimbabwe a JAR. Hlavní cíle této organizace jsou stejné nebo velice podobné jako cíle ostatních (nejen neziskových) organizací, které se snaží bojovat proti pytláctví. Patří mezi ně zejména výcvik protipytláckých hlídek, zajištění moderního vybavení těchto hlídek tak, aby mohly konkurovat moderně vybaveným pytlákům, dále koordinace komunikace mezi jednotlivými hlídkami, zajištění ubytování pro členy hlídek atd. Činnost této organizace mě velice zaujala, jelikož mimo výše zmíněné aktivity dále například zřizuje chovné stanice, sloužící k péči o osiřelá zvířata nebo například dobrovolnický program pro zájemce, kteří se chtějí stát součástí boje proti pytláctví, tzv. *Green Army Volunteer Program*. Až 80 % finančních prostředků na provoz projektů tato organizace získává od jednotlivých dárců a sponzorů. (IAPF, 2014)

Výhodou projektů nevládních neziskových organizací oproti projektům světových organizací (WWF, OSN, IUCN) je dle mého názoru to, že se většinou zaměřují na užší oblast nebo region a tím je jejich pomoc více koncentrována na potřebné aktivity a činnosti. Naopak je dle mého názoru nevýhodné finanční zajištění neziskových organizací, které v mnoha případech spoléhají zejména na sponzorské a finanční dary. Naopak projekty světových organizací jsou financovány kromě dárců a sponzorů také z členských příspěvků, samotných vlád atd.

Kromě celosvětově známých organizací na ochranu přírody nebo nevládních neziskových organizací se protipytláckým aktivitám věnují také soukromé organizace, zájmové spolky nebo jednotlivci. Příkladem jednotlivce, který mě svou činností zaujal je český rodák Artur F. Sniegon, jehož snem bylo původně pouze projet Afriku na kole. Postupně se ale jeho vášeň pro tento kontinent proměnila v aktivní boj proti pytláctví.

V současné době Sniegon spolupracuje s několika protipytláckými hlídkami v národních parcích v Kongu a Čadu, dále spolupracuje s místními neziskovými organizacemi a organizacemi na ochranu přírody. Mezi aktivity samotného Sniegona patří například sbírka použitých funkčních kol v České republice, která mají sloužit

protipytláckým hlídkám pro pohyb v terénu (pokud to terén umožní), dále spolupráce s VUT v Brně na vývoji obojků pro slony, které by dokázaly zaznamenat střelbu a okamžitě o tom informovat hlídku nebo spolupráce s českými kynology, Armádou ČR a Policií ČR na výcviku a následném transportu psů schopných vystopovat slonovinu, zvířecí těla a zbraně do Konga (Save Elephants, 2015). Dosud byla do Konga odvezena pouze jedna fena, která bude působit na letišti v hlavním městě Konga Brazzavile. Zde bude celníkům pomáhat odhalovat ilegálně pašovaná zvířata nebo části jejich těl. Transport byl podporován také libereckou ZOO, která finančně podporuje i výcvik dalších psů, kteří by do Afriky měli odcestovat během roku 2015 (Kašpar, 2015).

Mimo těchto aktivit se Sniegon podílí na mnoha dalších projektech místních organizací. Dle mého názoru je Sniegon příkladem toho, že i činnost jednoho člověka může být významná. Nevýhodou v jeho případě i v případě mnoha dalších jednotlivců, snažících se bojovat proti pytlákům, může být dle mého názoru v první řadě nedostatek financí a prostředků na realizaci plánovaných aktivit. Dále může být problémem, který se ale podle mě Sniegoně netýká, také nedostatek zkušeností, schopností nebo naivita jednotlivce ve snaze zachránit všechna ohrožená zvířata.

Na závěr této kapitoly si tak můžeme zodpovědět čtvrtou výzkumnou otázku: jaká strategie s cílem eliminovat pytláctví je nejvíce efektivní a je vůbec možné pytláctví vymýtit? V boji proti pytláctví se mi jako nejvíce efektivní jeví projekty světových organizací na ochranu přírody a také projekty menších subjektů, jako jsou například nevládní neziskové organizace, dobrovolnické a zájmové skupiny, soukromé organizace či jednotlivci. Tyto protipytlácké projekty jsou většinou zacíleny na určité regiony nebo na konkrétní chráněné oblasti a snaží se eliminovat pytláctví a podporovat činnosti protipytláckých hlídek právě v těchto oblastech.

Naopak neefektivní v boji proti pytláctví je dle mého názoru zřizování národních parků a chráněných rezervací za účelem ochrany zvířat, jelikož se většinou jedná o neoplocené plochy, kam mají pytláci i běžní lidé neomezený přístup. Zřizování chráněných oblastí je dle mého mínění efektivní z hlediska zachování přirozeného prostředí a ekosystémů, ale ne z hlediska ochrany zvířat.

Zřizování soukromých farem je z hlediska možné eliminace pytláctví velice kontroverzním a diskutovaným tématem. Soukromé farmy jsou zřizovány především

v JAR s cílem zachovat populace ohrožených druhů zvířat. Vlastníci nosorožčích farem navíc bojují za legalizace mezinárodního obchodu s nosorožčími rohy, což by podle nich redukovalo míru pytláctví, jelikož by byla asijská poptávka nasycena rohy šetrně uřezanými nosorožcům chovaným na farmách. Dle kritiků by legalizace naopak mohla zvýšit poptávku po rozích ještě zvýšit.

Podle mého názoru je nejdůležitější zaměřit se na redukci asijské poptávky po nosorožčích rozích a sloních klech. Hlavním odbytištěm těchto komodit je zejména rostoucí střední vrstva v Číně a ve Vietnamu. Lidé v těchto zemích již tradičně věří v zázračnou sílu rohů a klů a nárůst střední vrstvy obyvatel, kteří si mohou koupit produkty obsahující tyto komodity, tak stále roste. Myslím, že by bylo celosvětově vhodnější zaměřit se více na redukci asijské poptávky. Pokud by došlo ke snížení poptávky, tak by také došlo ke snížení výdělků pro pytláky a míra pytláctví by se pravděpodobně snížila. Otázkou ale zůstává, jak přesvědčit asijský lid, aby konzumaci těchto „zázračných“ produktů omezil.

Závěr

Současná míra pytláctví v Africe je jednoznačně považována za kritickou a neudržitelnou. Hlavními důvody, které vedou různé skupiny lidí k ilegálnímu lovu zvířat, jsou zejména finanční zisk, který lidé obdrží za prodej ulovených zvířat nebo částí jejich těl na černém trhu, a chudoba, nutící místní domorodé lidi poohlížet se po dostupném a nenákladném zdroji potravy a po finančním příjmu, který za prodej masa divokých zvířat obdrží. Ohrožená zvířata jsou v Africe kromě těchto dvou důvodů zabíjena také lovci z vyspělých zemí, kteří je zabíjejí především pro zábavu a potěšení v rámci trofejního lovu.

Hlavním cílem této práce byla analýza dopadů pytláctví na vybrané druhy zvířat v Africe. Hlavním a jednoznačně nejzávažnějším dopadem pytláctví je masivní úbytek nejvíce lovených zvířat. Konkrétně se jedná o zvířata, kterým jsem se v této práci podrobněji věnovala. Mezi zvířata nejčastěji lovená profesionálními pytláky za účelem zisku jejich rohů a klů patří nosorožci a sloni. Zvířaty nejčastěji lovenými místními lidmi za účelem zisku masa patří drobní hlodavci a gorily. Nejoblíbenější trofejí lovců z vyspělých zemí lovících pro potěšení jsou pak lvi.

Pytlákům v současné době nahrává také neustále rostoucí poptávka po částech těl ohrožených zvířat (zejména nosorožčích rozích a sloních klech). Tato poptávka vychází zejména od rostoucí střední vrstvy čínského a vietnamského obyvatelstva, jejíž růst je způsoben ekonomickým „boomem“, který v posledních letech zejména v Číně, ale i Vietnamu, probíhá.

Ilegální obchod se zvířaty a částmi jejich těl se snaží kontrolovat a redukovat mnoho mezinárodních organizací, úmluv, dohod či legislativ jednotlivých států atd. Za významný společný krok mezinárodních organizací a vlád jednotlivých států je například považováno vytvoření úmluvy CITES, která zakazuje veškerý mezinárodní obchod s ohroženými druhy zvířat i částmi jejich těl.

V praxi se pak míru pytláctví snaží snižovat různé projekty, jejichž hlavním cílem je podpora protipytláckých hlídek a aktivit v konkrétních oblastech, kde k pytláctví dochází. Mimo to dochází také neustále ke zřizování nových chráněných oblastí (národních parků a rezervací) za účelem ochrany zvířat. Zejména v JAR jsou také zřizovány soukromé rezervace a farmy, jejichž cílem je kontrolovaný odchov

ohrožených zvířat, která jsou chráněna před pytláky. Efektivita jednotlivých aktivit je různá a v případě soukromých farem i poněkud kontroverzní.

Seznam použitých zdrojů

- African Safari Hunting Consultants. 2013. *Zimbabwe Hunting Safaris*. URL <http://www.luxuryhunts.com/zimbabwe_hunts.html>.
- African Sky. 2015. *Price List South Africa*. URL <<http://www.africanskyhunting.co.za/pricelist.html>>.
- AOPK ČR. 2015. *CITES v Evropské unii a v České republice*. URL <<http://www.ochranaprirody.cz/cites/cites-v-eu-a-cr>>.
- Argall, R. 2014. *African Poaching Crisis: How Do We Stop It?* URL <<https://www.thedodo.com/community/FrontierGap/africas-poaching-crisis-how-do-699797004.html>>.
- Baer, J. G. et al. 1961. *Morges Manifesto*. URL <<http://d2ouvy59p0dg6k.cloudfront.net/downloads/morgesmanifesto.pdf>>.
- Beech, H. et al. 2011. Killing Fields. *Time*. 177.
- Better Cotton Initiative. 2014. *WWF and IKEA Release Better Cotton Project Report*. URL <<http://bettercotton.org/wwf-ikea-release-better-cotton-project-report/#search>>.
- Bobek, M. 2014. *Gorila nížinná*. URL <<http://www.behprogorily.cz/gorila.html>>.
- Bobek, M. 2014. *Pralesní krysa. Dobrou chuť!* URL <http://www.zoopraha.cz/bus/cz/aktualne_detail.php?id=4004713>.
- Bobek, M. 2014. *ZOO Praha získá nové lvy*. URL <<http://www.zoopraha.cz/aktualne/pohledem-reditele/8982-zoo-praha-ziska-nove-lvy>>.
- Boyes, S. 2013. *No Trophy Hunting in Botswana and Zambia?* URL <<http://voices.nationalgeographic.com/2013/01/22/no-trophy-hunting-in-botswana-and-zambia>>.
- Bowen-Jones, E. et al. 2013. Economic commodity or environmental crisis? An interdisciplinary approach to analysing the bushmeat trade in central and west Africa. *Royal Geographical Society*. 35 (4).
- CHM. 2014. *IUCN*. URL <<http://chm.nature.cz/dalsi-mezinarodni-zavazky/iucn>>.
- Christoffersen, L.E. 1997. IUCN: A Bridge-Builder for Nature Conservation. *Green Globe Yearbook*. 1997.

- CITES. 2013. *CITES Secretariat welcomes London Declaration on the Illegal Wildlife Trade*. URL <<http://www.cites.org/eng/news/pr/2014/london-conference-20140214.php>>.
- CITES. 2014. *Appendices I, II and III*. URL <<http://cites.org/eng/app/appendices.php>>.
- CITES. 2014. *Elephant poaching and ivory smuggling figures released today*. URL <http://cites.org/eng/elephant_poaching_and_ivory_smuggling_figures_for_2013_released>.
- CITES. 2014. *Monitoring the Illegal Killing of Elephants (MIKE)*. URL <<http://www.cites.org/eng/prog/mike/intro/index.shtml>>.
- CITES. 2014. *The International Consortium on Combating Wildlife Crime*. URL <<http://www.cites.org/eng/prog/iccwc.php>>.
- CITES. 2014. *What is ETIS?* URL <<http://www.cites.org/eng/prog/etis/index.php>>.
- Cota-Larson, R. 2013. *Rhinos from South Africa to China: A troubling timeline*. URL <<http://annamiticus.com/Reports/TroublingTimeline.pdf>>.
- Cronin, M. 2014. *U.S. Congress To Consider Sanctions Against Nations That Traffic Ivory*. URL <<https://www.thedodo.com/us-congress-to-consider-sancti-717059583.html>>.
- ČIŽP. 2014. *Problematika obchodování s nosorožčími rohy*. URL <<http://www.cizp.cz/path/search/lang/11?tbText=slon&ns=True>>.
- ČIŽP. 2014. *Problematika pašování slonoviny*. URL <<http://www.cizp.cz/path/search/lang/11?tbText=slon&ns=True>>.
- Defazio, P. 2014. *DeFazio Introduces Legislation to Curb Illegal Ivory Trafficking*. URL <<http://defazio.house.gov/media-center/press-releases/defazio-introduces-legislation-to-curb-illegal-ivory-trafficking>>.
- Denyer, S. 2014. *Yao Ming aims to save Africa's elephants by persuading China to give up ivory*. URL <http://www.washingtonpost.com/world/ex-rocket-yao-ming-aims-to-save-africas-elephants--with-china-campaign/2014/09/03/87ebbe2a-d3e1-4283-964e-8d87dea397d6_story.html>.
- EIA. 2012. *U.S. Lacey Act*. URL <<http://eia-global.org/lacey>>.
- Elephants and Bees Project. 2014. *Human and Elephant Conflict in Africa*. URL <<http://elephantsandbees.com/human-elephant-conflict-africa>>.

- Etosha National Park. 2015. *Etosha History*. URL <<http://www.worldwildlife.org/species/black-rhino>>.
- European Commission. 2013. *New EU support to reduce illegal killing of elephants and other endangered species in developing countries*. URL <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-1193_en.htm>.
- Ferreira, S.M. et al. 2014. Management strategies to curb rhino poaching: Alternative options using a cost–benefit approach. *South African Journal of Science*. 110.
- FSVO. 2014. *Bushmeat. Information and Identification Guide*. URL <http://www.sib.admin.ch/fileadmin/chm-dateien/dokumentation/Publikationen_2014/BUSHMEAT_14_07_14_E.pdf>.
- Gill, J. et al. 2009. Pleistocene Megafaunal Collapse, Novel Plant Communities, and Enhanced Fire Regimes in North America. *Science*. 20.
- Gobush, K.S. et al. 2008. Long-Term Impacts of Poaching on Relatedness, Stress Physiology, and Reproductive Output of Adult Female African Elephants. *Conservation Biology*. 22.
- Goitom, H. 2013. *Wildlife Trafficking and Poaching: Botswana*. URL <<http://www.loc.gov/law/help/wildlife-poaching/botswana.php>>.
- Goitom, H. 2013. *Wildlife Trafficking and Poaching: Kenya*. URL <<http://www.loc.gov/law/help/wildlife-poaching/kenya.php>>.
- Goitom, H. 2013. *Wildlife Trafficking and Poaching: Tanzania*. URL <<http://www.loc.gov/law/help/wildlife-poaching/tanzania.php>>.
- Greenpeace Česká republika. 2014. *Slon pralesní*. URL <<http://www.greenpeace.org/czech/cz/Kampan/Ochrana-pralesu/Konzsky-destny-prales/Savci-Konga/Slon-pralesni>>.
- Hayward, M. 2009. Bushmeat hunting in Dwesa and Cwebe Nature Reserves, Eastern Cape, South Africa. *South African Journal of Wildlife Research*. 39.
- Hume, J. 2012. *John Hume - private rhino owner and breeder, pro trade advocate*. URL <<http://safariwalk.net/topic/9510-john-hume-private-rhino-owner-and-breeder-pro-trade-advocate>>.
- Hywood, L. 2014. *Animal Projects*. URL <<http://www.tikkihywoodtrust.org/projects/animals>>.
- IAPF. 2014. *About the IAPF*. URL <<http://www.iapf.org/index.php/about/iapf-info>>.

- IUCN. 2012. *Discover Species*. URL <<http://discover.iucnredlist.org/discover>>.
- IUCN. 2013. *CITES 2013 – Bangkok*. URL <http://www.iucn.org/knowledge/focus/cites_bangkok_2013/.CITES Cape Town 2016>.
- IUCN. 2013. *Consolidated Financial Statements 2013 and Report of the Statutory Auditor*. URL <http://cmsdata.iucn.org/downloads/iucn_fy_2013___audit_report_v2.pdf>.
- IUCN. 2014. *About IUCN*. URL <<http://www.iucn.org/about>>.
- IUCN. 2014. *Gorilla gorilla*. URL <<http://www.iucnredlist.org/details/9404/0>>.
- IUCN. 2014. *Loxodonta africana*. URL <<http://www.iucnredlist.org/details/12392/0>>.
- IUCN. 2014. *Panthera leo*. URL <<http://www.iucnredlist.org/details/15951/0>>.
- IUCN. 2014. *Pan troglodytes*. URL <<http://www.iucnredlist.org/details/15933/0>>.
- IUCN. 2014. *The IUCN Red List of Threatened Species*. URL <<http://www.iucnredlist.org>>.
- Johnson, S.C. 2014. Where the Wild Things Are? The lust for rhino horns has fueled a poaching war across southern Africa. But who's really winning? *Foreign Policy*. July/August 2014.
- Kabukuru, W. 2013. Poaching: the hidden menace to African economies. *African Business*. July 2013.
- Kašpar, P. 2014. *Česká fenka Cama bude pomáhat v boji proti masivnímu vybití slonů v Africe*. URL <<http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/tiskove-zpravy/ceska-fenka-cama-bude-pomahat-v-boji-proti-masivnimu-vybijeni-slonu-v-africe>>.
- Kučera, J. 2013. *Informace pro veřejnost k provádění Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES) a souvisejících právních předpisů EU a ČR*. URL <http://www.cizp.cz/%2Ffiles%2F%3D4025%2FODOIMZ-INFO_CITES_pro_veřejnost_verze_10a-20130108.pdf>.
- KWS. 2015. *Overview – About us*. URL <<http://www.kws.org/about/index.html>>.
- Lepisto, C. 2010. *Zoo Sells Lions to African Trophy Hunting Park*. URL <<http://www.treehugger.com/natural-sciences/zoo-sells-lions-to-african-trophy-hunting-park.html>>.
- Lindsey, P.A. et al. 2006. Trophy Hunting and Conservation in Africa: Problems and One Potential Solution. *Conservation Biology*. 21.

- Lindsey, P.A. et al. 2013. The Trophy Hunting of African Lions: Scale, Current Management Practices and Factors Undermining Sustainability. *PLOS ONE*. 8.
- Lindsley, T.; Sorin, A.B. 2014. *Gorilla beringei*. URL <http://animaldiversity.org/accounts/Gorilla_gorilla_beringei>.
- Lohanan, R. 2014. *The elephant situation in Thailand and a plea for co-operation*. URL <<http://www.fao.org/docrep/005/ad031e/ad031e0r.htm#bm27>>.
- Maisels, F. et al. 2013. Devastating Decline of Forest Elephants in Central Africa. *PLOS ONE*. 8.
- Myslivočková, J. 2013. *Podarí se přivést na svět mláďata královédvorských nosorožců v Africe?* URL <http://www.rozhlas.cz/safari/nosorozci/_zprava/podari-se-privest-na-svet-mladata-kralovedvorskych-nosorozcu-v-africe--1194560>.
- Němec, J. 2001. *Lev (Panthera leo)*. URL <<http://www.afrikaonline.cz/view.php?cisloclanku=2001112501>>.
- Ozondaje Hunting Safaris Africa. 2015. *Price List*. URL <<http://africanhuntingsafaris.com/namibia-hunting>>.
- Packer, C. et al. 2009. Effects of Trophy Hunting on Lion and Leopard Populations in Tanzania. *Conservation Biology*. 25.
- Pelc, F.; Plesník, J. 2012. *Organizace ochrany přírody v USA: poučení pro Evropu?* URL <<http://www.casopis.ochranaprirody.cz/clanky/organizace-ochrany-prirody-v-usa-pouceni-pro-evropu.html>>.
- Russo, C. 2014. *Controversy Swirls Around the Recent U.S. Suspension of Sport-Hunted Elephant Trophies*. URL <<http://voices.nationalgeographic.com/2014/05/06/controversy-swirls-around-the-recent-u-s-suspension-of-sport-hunted-elephant-trophies>>.
- Saayman, M. et al. 2009. The economic impact of hunting in the Northern Cape province. *South African Journal of Wildlife Research*. 41.
- Sanjayan, M. 2014. *Mountain Bull, legendary Kenyan elephant, found dead*. URL <<http://www.cbsnews.com/news/mountain-bull-legendary-kenyan-elephant-found-dead>>.
- Save Elephants. 2014. *O slonech*. URL <<http://save-elephants.org/o-slonech>>.

- Save The Elephants. 2014. *Ivory Trade: A security as well as an environmental concept*. URL <<http://savetheelephants.org/elephant-news-service/ivory-trade-a-security-as-well-as-an-environmental-concern>>.
- Save the Rhino. 2013. *Legalising the horn trade*. URL <http://www.savetherhino.org/rhino_info/thorny_issues/legalising_the_horn_trade>.
- Save the Rhino. 2014. *Poaching for rhino horn*. URL <http://www.savetherhino.org/rhino_info/threats_to_rhino/poaching_for_traditional_chinese_medicine>.
- Save the Rhino. 2014. *Poisoning rhino horns*. URL <http://www.savetherhino.org/rhino_info/thorny_issues/poisoning_rhino_horns>.
- Shadow, S. 2008. *How Poaching Works*. URL <<http://adventure.howstuffworks.com/outdoor-activities/hunting/traditional-methods/poaching.htm>>.
- Sharife, K. 2013. Is it time to legalise rhino horn trade? *African Business*. January 2013.
- Schulte-Herbrüggen, B. et al. 2013. The Importance of Bushmeat in the Livelihoods of West African Cash-Crop Farmers Living in a Faunally-Depleted Landscape. *PLOS ONE*. 8.
- SOS Elephants. 2010. *All About African Elephants*. URL <http://www.soselephants.org/about_elephants.html>.
- Stejskal, J. 2014. *Nosorožci tuponosí severní (bílí) v rezervaci Ol Pejeta v Keni*. URL <<http://www.zoodvurkralove.cz/cs/pomahame-zviratum/nosorozci-bili>>.
- Šmejkalová, Z. 2008. *Časovaná bomba zvaná bushmeat trade*. URL <http://www.rozhlas.cz/odhaleni/gorily/_zprava/500694>.
- Theodore Roosevelt Association. 2014. *The Hunter*. URL <http://www.theodoreroosevelt.org/site/c.eKSIIdOWiJ8H/b.8344379/k.2B69/The_HUNTER.htm>.
- The Coca-Cola Journey. 2012. *Arctic Home: Protecting Polar Bears*. URL <<http://www.cocacola.com/stories/coca-colas-arctic-home-protecting-polar-bears>>.
- The Dian Fossey Gorilla Fund International. 2014. *Learning about gorillas*. URL <<http://www.worldwildlife.org/species/black-rhino>>.
- The Gorilla Foundation. 2014. *Koko*. URL <http://www.koko.org/meet_koko>.

The Tsavo Trust. 2014. *Kwaheri Satao – Saying Goodbye to a Tsavo Icon*. URL <<http://tsavotrust.org/news/2014/6/13/kwaheri-satao-saying-goodbye-to-a-tsavo-icon>>.

The White House. 2014. *Fact Sheet: National Strategy for Combating Wildlife Trafficking & Commercial Ban on Trade in Elephant Ivory*. URL <<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/02/11/fact-sheet-national-strategy-combating-wildlife-trafficking-commercial-b>>.

The World Bank Data. 2012. *Terrestrial Protected Areas*. URL <http://data.worldbank.org/indicator/ER.LND.PTLD.ZS?order=wbapi_data_value_2012+wbapi_data_value+wbapi_data_value-last&sort=desc>.

Toor, A. 2013. *Obama launches \$10 million campaign to fight wildlife poaching and trafficking in Africa*. URL <<http://www.theverge.com/2013/7/2/4485766/obama-announces-wildlife-trafficking-poaching-initiative-africa-elephant-rhino>>.

Transparency International. 2014. *Botswana*. URL <<http://www.transparency.org/country#BWA>>.

Treacy, M. 2013. *Drones Watch Out for Rhino Poachers in Kenya*. URL <<http://www.treehugger.com/clean-technology/drones-watch-out-rhino-poachers.html>>.

UNESCO. 2014. *Okavango Delta*. URL <<http://whc.unesco.org/en/list/1432>>.

USAID. 2012. *Wildlife Security Meeting*. URL <http://www.tzdp.org.tz/fileadmin/documents/dpg_internal/dpg_working_groups_clusters/cross_cutting_groups/environment_and_natural_resources/DPGE_Meeting_Documents/2013/Summary_Minutes_Antipoaching_meeting_3_10_2013_Final.pdf>.

Vačkář, D. 2005. *Kritéria a kategorie červených seznamů a jejich možné aplikace pro hodnocení přírodních biotopů na regionální úrovni*. URL <http://www.biomonitoring.cz/biotop_cerv_kn/texty/8/texty/kategorizace_IUCN.pdf>.

WILD AFRICA. 2011. *Trofejní lov*. URL <<http://www.saveafricananimals.org/ochrana-zvirat/hrozby-pro-zvirata/trofejni-sportovni-lov>>.

Whitman, K. et al. 2004. Sustainable trophy hunting of African lions. *Nature*. March 2004.

WWF. 2012. *Annual Review 2012*. URL <http://d2ouvy59p0dg6k.cloudfront.net/downloads/ar2012_low_res.pdf>.

- WWF. 2013. *Microchips to protect rhinos in Kenya*. URL <http://wwf.panda.org/who_we_are/wwf_offices/tanzania/?211437/Microchips-to-Protect-Rhinos-in-Kenya>.
- WWF. 2014. *Asian Elephant*. URL <<http://www.worldwildlife.org/species/asian-elephant>>.
- WWF. 2014. *WWF in Brief*. URL <http://wwf.panda.org/wwf_quick_facts.cfm>.
- WWF. 2015. *Black Rhino*. URL <<http://www.worldwildlife.org/species/black-rhino>>.
- WWTC. 2014. *Travel & Tourism Total Contribution to GDP - % share*. URL <<http://knoema.com/WTTC2013/world-travel-and-tourism-council-data-2013>>.
- Zikán, V., Němec, J. 2014. *Nosorožec dvourohý = nosorožec černý (Diceros bicornis)*. URL <<http://www.afrikaonline.cz/view.php?cisloclanku=2012031501>>.
- ZOO Bojnice. 2014. *Lev indický*. URL <<http://www.zoobojnice.sk/cicavce/zivocich/lev-indicky>>.
- ZOO Praha. 2014. *Lev indický*. URL <<http://www.zoopraha.cz/zvirata-a-expozice/lexikon-zvirat?d=1-lev-indicky&start=1>>.
- ZOO Zlín. 2014. *Slon africký*. URL <<http://www.zoozlin.eu/sl-on-africky>>.